

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპიკი
№ 9
კვირა, 30 აპრილი

უძველესი კვირული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. 1877-1906 ადრესი: ტფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ტელეფ. № 922.

ყოველკვირეული საბოლივიკო და სალიტერატურო გაზეთი

ივერია

წლის დამლევამდის ღირს ტფილისსა და ტფილისს გარედ
გაგზავნი 3 მან., 5 თვით — 2 მან. თითო № 10 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება „ივერიის“ რედაქციაში, ფრეი-
ლინის ქუჩაზე, № 5.

საფოსტო ადრესი: Тифлисъ, Редакція газ. „ИВЕРІА“.

ყოველ დღიური საბოლივიკო და სალიტერატურო გაზეთი

ურთა

სურათებიანი და მატებითი

პირველ მისიდან წლის დამლევამდის ღირს 4 მან.

კანტონის ადრესი: ტფილისი, ვანქის დიდი, ქუჩა სახლი № 13.

ქართული წარმოდგენა დილით სახანო თეატრში
დღეს, 30 აპრილს, ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ
წარმოდგენილი იქნება, ორი ახალი პიესა

ს ე ლ ს ი

სცენები 4 მოქმედებად პლატონისა თარგ. ვ. შალიკაშვილის მიერ.

კ თ ს ტ ა პ ა ც ი

ვოდევილი 1 მოქმედებად ბურაკოვსკისა თარგ. ვ. შალიკაშვილის მიერ.
მონაწილეობას იღებენ: ქბ-ნი დ. ივანიძე, ა. კოვარც-
თელი, ოლ. ლევადა მ. მდივანი, ა. ნებიერიძე, ნ. ჯავახი-
შვილი, თინა ჩარკვიანი.

ბ-ნი: დ. ბაქრაძე ვ. გუნია გ. გედევონოვი, ნ. გვა-
რაძე, შ. დადიანი, კ. შათირიშვილი, დ. ჩარკვიანი, ვ. ურუ-
შაძე, ვ. შალიკაშვილი.

წარმოდგენა დაიწყება 12 საათზე დღისით.

აღვილებების ფასი: ჩვეულებრივია. შეგირდებისათვის 40 კაპ.

მზადდება წარმოსადგენად „ბორტერტურაზეს“ ფაბრიკის
მუშების ცხოვრებიდან.

აღმანისტრატორი ვ. გუნია. — რეჟისორი ვ. ალექსი მესხიშვილი.

სარჩმნი:—საგულსხმიერო კამათი, ფ. გოგიაშვილისა.—ვიტ-
ტე-დურნოვს გადაუენება, კ.—სა—პოლიტიკური პარტია და
სექტანტობა, უ. რაველისა.—ცეცხლითა და მახვილითა, სვ. ყ—ნისა.
ქართული კულტურა, არტურ ლეისტიან.—ჩარტისტთა მოძრაობა,
ა—სა.—სოციალისტური მოძრაობა ამერიკაში, ნ. ტ.—სა.—ქალთა
მოძრაობის ისტორიიდან, მ. ა.—სა.—უხაფუძვლო შიში, სვ. ყ—ნისა.

საგულსხმიერო კამათი.

იმ პოლიტიკურმა ცვლილებამ, რომელიც მოხდა ამ უკა-
ნასწელ დროს, ძალიან ცუდი სამსახური გაუწია ზოგიერთ
მწერლებს და „მერტყებსაც“. იმ გარემოებამ, რომ დღეს შე-
დარებით უფრო თავისუფლად შეიძლება წერაც და ლაპა-
რაკიც, მათ წაართვა თავის გასამართლებელი საბაბი ბუნ-
დოვანად წერის და ლაპარაკისა. წინაღ-წერალი, რომელიც
აზრებზე ხელმოკლედ ბრძანდებოდა, გაჭირვების დროს ნაწერ-
ში მრავალ წერტილებს მოუყრდა თავს და ამ სახით მკითხველს
აგძნობინებდა, — სათქმელი ბევრი მაქვს, რომ „გარემოება“
ნებას მაძლევდესო. და ეს „გარემოება“ გარემოება“ ხშირად
ჰუარავდა მწერლის „შინაგან გარემოებას“, და მკითხველი
ვერ ხედავდა, რომ უცნაუროდაც ამგვარ მწერლის ნაწერი,
აზრ-შინაარსის მხრით, მკლე და მდარე იქნებოდა. ასევე, არა
ერთი და ორი „მერტყე“ წინაღ-ცარიელ ლიბერალურ ფრა-
ზებით იოლად გადიოდა, ვინაიდან ეზოპისებურ ქარაგმთან

ენას შეჩვეული მსმენელი ამ ფრაზებს თავისებურად ხსნიდა და
გასაგებად კომენტარებს უკეთებდა.

მაგრამ ეს დრო აწ უკვე ისტორიას ჩაბარდა და დღეს
ყოველი მწერალი და ორატორი იძულებულია ნათლად წე-
როს და ილაპარაკოს და ამიტომ მას აღარ შეუძლია წინა-
დებულად თავისი უფიცობა ან ფარული განზრახვა დამალოს
ან გადააფუჭოს. დღეს ყველა, ვინც საზოგადო ასპარეზზე
გამოდის და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში რაიმე აქტივურ
მონაწილეობის მიღებას ცდილობს, იძულებულია კეკე-მალუ-
ლობაზე ხელი აიღოს და თავის მისწრაფების საპირეცა და
სარჩულიც გამოააშკარავოს. და, აი, სწორედ ამიტომ დღეს
დაუფარავად მზეზე გამოდის და ყველასთვის დასანახი ხდება
ბევრი ისეთი რამ, რის დანახვაც წინად მხოლოდ განსაკუთ-
რებულ დაკვირვებით და ლოდიკურ ანალიზით იყო შესა-
ძლებელი. ამავე მიზეზის გამო განსაზღვრულ საზოგადოებ-
რივ ჯგუფთა არა ერთი და ორი მისწრაფება, რომელიც წი-
ნად ლიბერალურ ფრაზეოლოგიაში იყო გახვეული, ახლა
აშკარავდება და მისი არსებით ბუნების შესახებ ორაზროვ-
ნობასა და გაურკვევლობას ამის შემდეგ, იმედია, ჩვენს სა-
ზოგადოებაში აღგილი აღარ ექნება.

ამ წერილში ჩვენ გვინდა მატო ერთი ასე გამოგვე-
ბულო“ მისწრაფება ჩვენის მეზობლებისა აღვნიშნოთ და მკი-
თხველს მისი აზრი განვუმარტოთ. ეს ბევრის მხრით საგულის-
ხმიეროა ჩვენთვის, — ქართველებისთვის.

მოგეხსენებათ, ტფილისში ამას წინად კონსტიტუციონალ-დემოკრატთა პარტია დაარსდა. ამ პარტიას იგივე პროგრამა აქვს სახელმძღვანელოდ მიღებული, რომელიც რუსეთში „კადეტებმა“ შეიმუშავეს და გამოაქვეყნეს. ეროვნულ საკითხის შესახებ კონსტიტუციონალ-დემოკრატთა პროგრამა პრინციპიალურად აღიარებს არა-რუს ეროვნებათათვის პოლიტიკურ ავტონომიას, ასე რომ, ვინც ამ პროგრამას მტკიცედ ადგია და მას სასვებით იცავს, რომელიმე ეროვნებისაგან დემოკრატიულ ავტონომიის მოთხოვნას წინ ვერ აღუდგება.

მაგრამ ეს გახლავთ ქალაქებში დაწერილი პროგრამა და ქალაქებში კი, როგორც მოგეხსენებათ, ყველაფერი დაიწერება. საქმე პრაქტიკული მოქმედება და ამიტომ რაიმე პროგრამას მხოლოდ მაშინ აქვს ფასი და მნიშვნელობა, როცა მისი აღმსარებელი ცხოვრებაშიც ცდილობს მის განხორციელებას. ტფილისის კადეტებს კი, რომელნიც უმთავრესად სომხის ბურჟუაზიის წარმომადგენელთაგან შესდგებიან, ამ საგნის შესახებ თავიანთი „მოსაზრება“ აქვთ და ამიტომ, როცა საკითხი ავტონომიაზე მიდგება ხოლომე, პარტიის პროგრამას მოსკოველებს უტოვებენ, ხოლო თვითონ ძველებურად—მათებურად საქმიანობენ...

აგერ სამი კვირა, — კავკასიის იურიდიულ საზოგადოებაში გაცხარებული კამათი გამართული კავკასიისა და კერძოდ საქართველოს ავტონომიის შესახებ. ეს კამათი გამოიწვია იმ რეფერატმა, რომელიც თავ. გ. თუმანოვმა წაიკითხა ხსენებულ საზოგადოებაში. ლექტორმა, რომელიც ტფილისის კადეტთა პარტიის ერთი მეთაურთაგანია, დაახლოვებით ის აზრი გამოთქვა, რომ უნდა დაწესდეს საერთოდ კავკასიის ერთი პოლიტიკური ავტონომია, ხოლო კავკასიაში მცხოვრებ ეროვნებათ ექსტერიტორიული კულტურული ავტონომია უნდა მიენიჭათ.

დღეს ჩვენში ბავშვებაც კი იციან, რომ ექსტერიტორიული ეროვნულ ავტონომიის მოთხოვნა მხოლოდ ისეთ ეროვნებას შეუძლია, რომელსაც მთლიანი ტერიტორია არ აქვს და სხვა ერებში გაბნეულად არის ჩასახლებული. კავკასიაში სომხობა ერთ მთლიან ტერიტორიაზე არაა დასახლებული და ამიტომ მათთვის ძნელია ტერიტორიულ-ეროვნულ ავტონომიის განხორციელება. მათთვის ხელსაყრელია „განუყოფელი“ კავკასია, როგორც რუს „პატრიოტებისთვის“ — „განუყოფელი“ რუსეთი, ხოლო მთელი სომხობის — ექსტერიტორიულად (ე. ი. მთელს კავკასიაში) გაერთიანება. ყველაფერი ეს ადვილი გასაგებია.

ძნელი გასაგები და საკვირველი ის გახლავთ, რომ ქართველებისათვისაც, რომელთაც დღესაც უჭირავთ ტერიტორია, თურმე ტერიტორიულ-ეროვნული ავტონომია არ მოხერხდება და საერთო კავკასიის ავტონომიაში მხოლოდ „ექსტერიტორიულად“ უნდა იქმნენ შეერთებული. ბ. ნ. ქ. ვერმიშევი გაცხარებით ამტკიცებდა, რომ კავკასიის ერებს ყოველ მხრივ საერთო ინტერესები აქვთ და ამიტომ ყველა მათ მხოლოდ ერთი პოლიტიკური ავტონომია უნდა ჰქონდეთ. „ბევრია საერთო საკითხი კავკასიის ერებისათვის, — სთქვა მან, სხვათა შორის. — მაგალითებს ისტორიიდანაც მოვიყვანთ. საქართველოს მეფეები ყოველთვის ცდილობდნენ ტერიტორიის გაფართოვებას, რომ შეზობელთან ერთად ქართველ ხალხს უზრუნველ ეყო თავი მტრისაგან. საქართველომ თავისი ბედი რუსეთს ჩააბარა, რუსეთმა საქართველოს არსებობის უზრუნველსაყოფელად (!!) მთელი კავკასია დაიპყრო. ქართველთათვის

სასარგებლო არ არის განკერძოება. კავკასიის ერთა შორის ნათესაობაა, ქართულ ენიდან მრავალი სიტყვაა განსული სომხურ ენაში და აგრეთვე სომხურიდან ქართულში. გარდა ამისა, ერთი კუთხე კავკასიისა მეორეს აწვდის საქონელს, მუშა ვრცელს ტერიტორიაზე ადვილად გადავა და გადმოვა. თითოეულ ერს ცალკე გაუჭირდება კულტურულ ცენტრის შექმნა... ვინ იცის, მომავალში როგორ დატრიალდება საქმე. შეიძლება სპარსეთმა და ოსმალეთმა კიდევ რამე განიზრახონ კავკასიის შესახებ და განკერძოება ქართველთა და სხვათა მათთვის ხელსაყრელი იქნება.“

რასაკვირველია, ყველა ამ „საბუთებით“ არა თუ საქართველოს ავტონომიისა, არამედ კავკასიის ავტონომიის უარისყოფაც შეიძლება. „განუყოფელი“ რუსეთის მომხრე რუს „პატრიოტსაც“ შეუძლია ბ. ნ. ვერმიშევისათვის თქვას: „ბევრია საერთო საკითხი რუსეთში მცხოვრებ ერებისათვის, რომელნიც ერთ სახელმწიფოს წევრებს შეადგენენ. ძველად თქვენი მეფეები აფართოვებდნენ ტერიტორიას, რომ სხვასთან შეერთებით უზრუნველ ეყოთ თავი მტრისაგან. თქვენც რუსეთის ცენტრთან უნდა იყოთ ყოველ მხრივ შეერთებული, რათა არ გძლიონ მტრებმა. რუსულსა და თქვენს ერებს შორის ნათესაობაა. ქართულ და სომხურ ენიდან სიტყვებიცაა გადასული რუსულ ენაში, სახლს ჩვენც „საკლიას“ ვეძახით, სომხური და რუსული ენა ერთ ინდო-ევროპიულ ენების ოჯახს ეკუთვნის. გარდა ამისა, ერთი კუთხე რუსეთისა მეორეს აწვდის საქონელს, მუშა ვრცელს ტერიტორიაზე ადვილად გადავა და გადმოვა. თითოეულ ერს ცალკე გაუჭირდება კულტურულ ცენტრის შექმნა... ვინ იცის, მომავალში იქნება სპარსეთმა და ოსმალეთმა ხელი გამოსწონ კავკასიისაკენ და კავკასიელთა განკერძოება მათთვის ხელსაყრელი იქნება.“

როგორც ხედავთ, იგივე საბუთი ისევე „კარგად“ გამოდგება რუს „პატრიოტის“ ხელში კავკასიის ავტონომიის უარსაყოფელად, როგორც ბ. ნ. ვერმიშევის ხელში იმავე ავტონომიის საქაროების დასამტკიცებლად. და, როგორ გგონიათ, ბ. ნ. ვერმიშევი, რომელიც ქუთაისი და ვანათლებული კაცია, განა არ ესმის ამგვარ „საბუთების“ უაზრობა? ეს ჩვენ არ გვჯერა: ასეთ უაზრობის მიზეზი არის საქართველოს ავტონომიის დაფუძნების სურვილი და არა ავტორის უეციობა.

ის, რაც ბ. ნ. ვერმიშევი, საქართველოს ავტონომიის მიზეზით, მომავალ დროისთვის სცნო შესაძლებლად, მეორე ორატორს — ბ. ნ. ადელხანოვს — დღესვე უკვე ფაქტად მოეჩვენა. ბ. ნ. ვერმიშევი სპარსეთსა და ოსმალეთზე ამბობდა, როცა საქართველო ავტონომიას მოიპოვებს, წამოვლენ და ხელში ჩაიგდებენო. ბ. ნ. ადელხანოვის სიტყვით კი უკვე დღეს მოდის თურმე კავკასიის წინააღმდეგ... და იცით, ვინ?.. იაპონიის იმპერატორი თავის ლაშქრით! აი დაუგდეთ ყური: „რა დროს ავტონომიაა, — შეშინებული იძახდა ხსენებული ორატორი, — როდესაც მთელი აღმოსავლეთი შეერთებას აპირებს? მაჰმადიანთა ქვეყნები პანისლამიზმით იყლინებიან და დღეს თუ ხვალ ქრისტიანულ დასავლეთზე წამოვლენ იერიშით. იაპონიის იმპერატორმა მაჰმადის სარწმუნოება მიიღო. შესაძლებელია, ძლიერ იაპონიის მეთაურობით წამოვიდნენ ჩვენზე, ამიტომ ჩვენ უნდა უარყყოთ ავტონომია და შევეერთდეთ, რომ წინააღმდეგობა გავუწიოთ მტერს“...

ერთის სიტყვით, საქართველოს ავტონომია ყოველგვარ უბედურობის მომასწავებელი ყოფილა ახლაც და მომავალშიც. ხსნა თურმე არის მთლიან კავკასიის ავტონომიაში, — მაშინ — თუ კავკასიის ავტონომია განხორციელდა, — დავამარცხებთ

იაპონიასაც, რომელიც, — გაუგია რა, რომ საქართველოში ავტონომია უნდა შემოიღონო, — დღესვე კავკასიაში ჯარს აგზავნის თურმე ჩვენს დასაპყრობად.

მაგრამ, ჩვენდა საბედნიეროდ, ეს საშინელი ხიფათი არ არის მოსალოდნელი, და ეს არა იმიტომ, ვითომ იაპონიის იმპერატორს თავის განზრახვაზე ხელი აედოს, არამედ იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ქართველი ერი არ არსებობს და, მაშასადამე, არც საქართველოს ავტონომია არის შესაძლებელი. ასეთი „მოსაზრებით“ დაამწვიდა კრება ერთმა ორატორმა, გვარად ალიბეგოვმა. ამან განაცხადა: ამბობენ, საქართველოში ქართველობა დასახლებულია. „ეს მართალი არ არის, — საქართველოს ტერიტორიაზე მრავალი ერი ცხოვრობს: მავ. გურულები, იმერლები, მეგრელები, ქართლები“...

ხომ ხედავთ, რამდენი სხვა და სხვა „ერი“ ყოფილა საქართველოში. მკითხველო, ამას რომ ვინმე რუსი ამბობდეს პეტერბურგში ან გერმანელი ბერლინში, მაინცა და მაინც არ გაგვიკვირდებოდა, მაგრამ რას იტყვით იმ უტიფარ კაცზე, რომელიც ჩვენში დაბადებულია, ჩვენში აღზრდილია, პატარაობიდანვე ქართული ლაპარაკი ქართველსავე შეუთვინებია და თავისი „სომხობა“ მხოლოდ შემდეგში, ცნობიერებით მოპოებულ პატრიოტიზმით გაუგია, რას იტყვით ისეთ კაცზე, რომელიც დაბადებიდანვე კარგად იცნობს ქართველ ხალხს და, მიუხედავად ამისა, გაუწითლებლად აცხადებს — და ისიც ტფილისში, — გურული, იმერელი, მეგრელი, ქართლელი, კახელი სხვა და სხვა „ერები“ არიანო? ვინმემ იქნებ სთქვას, ერთის სისულელეს ყველას თავზე ვერ მოვახვევთო! მაგრამ შეცდომაა, თუ გგონიათ, რომ ბ-ნი ალიბეგოვი ერთად-ერთი მავალითაა ჩვენს მეზობლებში. მეორე ვნებათ? თქვენ აღბად გაგიგონიათ ექიმი ნ. ხუდადოვი, — აი ის ხუდადოვი, რომელიც ხშირად „დემოკრატიულ“ „რჩეებს“ ამბობს ტფილისის ქალაქის საბჭოში. ეს ბ-ნი ხუდადოვიც საქართველოში დაბადებული და აღზრდილი ვახლავთ, სომხური იმდენადვე იცის, რამდენადაც ჩვენ — ჩინური, და აი ამ, ჩვენში დაბადებულ და აღზრდილ, ბ-ნ ხუდადოვს რომ ჰკითხოთ, მოგახსენებთ, რომ მას „კრანიოლოგიური გამოკვლევა“ მოუხდენია და დაწმუნებულია, რომ ქართველები, კახელები, იმერლები და გურულები სულ სხვა და სხვა ჯიშისა და ეროვნების ხალხი არიან!...

თქვენ აღბად ეს გაგიკვირდებათ, მაგრამ გაგიკვირდებათ მხოლოდ იმიტომ, რომ საგარეო პოლიტიკაში და „კრანიოლოგიაში“ გაწვავილი არ ხართ და არ იცით, რომ საქართველოს ავტონომია იაპონიის იმპერატორს საომრად ამხედრებს და ბ-ნ ალიბეგოვს („უკრანიოლოგიოდ“) და ხუდადოვს („კრანიოლოგიით“) მეცნიერულ აღმოჩენას ახდენინებს.

და ამგვარ აღმოჩენას „აკეთებს“ ისეთი ხალხი, რომელიც უხსოვარ დროიდან წინაპრებით ქართველებში ყოფილა დასახლებული და ქართველებთან ერთად ვანუცდია ისტორიული ბედ-იღბალი. ეს ხალხი, ზოგი უკრანიოლოგიოდ და ზოგიც კრანიოლოგიით, ქართველ ერის არ არსებობას ამტკიცებს ხმამაღლა, ქართველებისავე თვალწინ, იმ საფუძვლით, რომ სხვა და სხვა კუთხეებში მცხოვრები ქართველები ლაპარაკის კილოთი ან წვერ-ულვაშისა და თმის ფერით განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, და იმავე დროს იგივე ხალხი პატრიოტულს აღტყინებაში მოდის, როცა ერთ ოსმალეთიდან გადმოსულ სომეხს დაინახავენ ან სპარსეთში მცხოვრებ სომხობას გაიხსენებენ, რომელთანაც მათ არა თუ თმის ფერი, არამედ ენაც კი არ აერთებს. აქ „გამოუკვლევდაც“ შესა-

ძლებელია თურმე ეროვნულ ნათესაობის შემცენებლობა ჩვენ, ქართველებს, გვიკრძალავს ის ჩვენი მტრურობა ლოგია“. ამ რამდენიმე კვირის წინად ერთმა სომხის ინტელიგენტმა, რომელსაც მთელი კავკასია იცნობს, მაგრამ სახელდობრ ჩვენ მაინც არ დავასახელებთ, ასეთი თხოვნით მიმართა ერთს შთამომავლობით სომეხ მანდილოსანს: ახლა სარწმუნოების თავისუფლებაა და შენი შეილი, რომელიც „ქართულად“ არის მონათლული, სომხის რჯულზე მონათლე და გაასომხეო. ამ პატრიოტ ინტელიგენტს შესაძლებლად მიაჩნია ქართველის შეილი, რომელიც უკვე სრულწლოვანი და საკუთარ აზრ-შეხედულების მქონეა, „მონათლეთ“ სომხად გადააქციოს, ხალხი ქართველებს 1500 წლის ნათლობაც არ შევლით და „გურულ, მეგრულ, იმერულ, კახელ და ქართლელ ერებს“ ვერ აერთიანებს და ერთ ეროვნებად ვერ ხდის.

ანდაზად იტყვიან: ყველა გზები რომში მიდისო, მაგრამ ჩვენ ვხედავთ, რომ ეს ანდაზა ზოგ ხალხის შესახება მართალი. ჩვენს მეზობლებში მართლაც ყველა გზები რომში მიდის... იმ საფუძვლით, რომ საქართველოში აქა-იქ სომხობაცაა ჩასახლებული, იმათ საქართველოს ავტონომია თავის სასარგებლოდ არ მიაჩნიათ. ეროვნული ავტონომია და თვითმართველობა ქართველ ერის ხალხოსნურ გაღონიერებას ნიშნავს, რაც ჩვენში და ჩვენს გვერდით მცხოვრებ მეზობლებს თავიანთ „ექსტერიტორიულ“ ეროვნულ გაერთიანების დამპროკოლებელი გარემოება ჰგონიათ. მართალია თუ ტყუილი ეს აზრი, ყოველ შემთხვევაში ასეთი შეხედულება, განსაზღვრულ ეროვნულ ინტერესის შეგნებაზე დამყარებული, დღეს გავრცელებულია მთელს სომხობაში. და აქ, თავიანთ ეროვნულ სარგებლობის საქმეში, როგორადაც ეს მათ ესმით, შეთანხმებულნი არიან ყველა პარტიისა და მიმართულების კაცნი. წარმოიდგინეთ, საქართველოს ავტონომიის მტრობით „ტფილისის ფურცელიც“ კი გასოციალდემოკრატდა ერთის დღით და გაიძახის (№ 88): „ძირს ეროვნული ავტონომია და ავტონომისტები, ძირს ნილად აფარებული ნაციონალისტები, გაუმარჯოს ფართო ადგილობრივ და ოლქობრივ ავითმაროთველობასო.“ ერთის სიტყვით, სომხებში საკუთარ ეროვნულ საქმის შესახებ სრული ერთსულოვნება და თანხმობა არსებობს. სომეხთა მოსახლობის განაწილება კავკასიაში შეუძლებლად ხდის მათთვის ეროვნულ-ტერიტორიულ ავტონომიის და აპიტომ ყველა ჯგუფები და კლასები ისეთ პოლიტიკურ წყობილებას ეტრფიან, რომელიც საუკეთესოდ დააკმაყოფილებს მათს ეროვნულ მისწრაფებას. მათში სწორედ ყოველ გზას ადამიანი რომში მიჰყავს.

ჩვენში? მაგრამ განა არ იცით, — ჩვენში გზები ამ მხრით ჯერ კიდევ დახლართულია, და ალიბეგოვები თავიანთ უტიფრობას არ მოიშლიან, სანამ ჩვენი ეროვნული გზები არ დაიწყობა და სისწორით „რომისკენ“ ე. ი. ეროვნულ თვითგამორკვევისკენ არ წარიმართება...

ფ. გვავჩაიშვილი

მიტომ-ღურნოვოს გადაყენება

ვიტტე სამსახურიდან გადადგა... ამაზე ლაპარაკობს ახლა ყველა, ვინც ცოტადნად მაინც თვალ-ყურს ადევნებს საზოგადო ცხოვრებას. ვიტტესთან ერთად სამსახურიდან გავიდა ღურნოვო და დანარჩენ მინისტრების უმეტესობა. ამ ამბის გავრცელებაზე თავისუფლად ამოისუნთქა ყველამ, ვინც პირველად დიდის იმედით შესცქეროდა ვიტტეს მოღვაწეობას.

ბას, ვინც შემდეგ შეძრწუნებული ხედავდა მთავრობის ძალ-
მომრეობას და რეაქციის ვაბატონებას.

მინისტრების გადადგომას და მათ მაგიერად ახალ სამი-
ნისტრო-კაბინეტის შედგენას დასავლეთ ევროპაში, სადაც
საპარლამენტო წეს-წყობილება არის შემოღებული და სადაც
მინისტრები ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე პასუხის მგე-
ბელნი არიან, თავისი გარკვეული მნიშვნელობა აქვს. იქ
სამინისტრო წარმომადგენელთა უმეტესობის სურვილებს გა-
მოხატავს და სამსახურში რჩება, სანამ პარლამენტში მისი
მხარის დამკვირი უმეტესობა ბატონობს. მინისტრებისაგან რა-
მე შეცდომის ან ბოროტ-მოქმედების ჩადენა იქ საკმარისია
იმისთვის, რომ პარლამენტის უმეტესობამ მათ პასუხი მოსთხო-
ვოს, უნდაბლობა გამოუცხადოს და სამსახურიდან გადა-
აყენოს.

რუსეთში, სადაც საპარლამენტო ცხოვრება ეხლა-ღა
შემოდის და სადაც ხალხი ვიტტე-დურნოვს უნდაბლობას
უცხადებს, მათი გადაყენება და მთავრობისაგან ახალ სამი-
ნისტრო-კაბინეტის შედგენა შეიძლება საკონსტიტუციო აქ-
ტად ჩასთვალოს აღამიანმა და მართლაც ასე იქცევა ზოგი-
ერთი გაზეთი, რომელიც, კონსტიტუციონალ-დემოკრატიულ
პარტიის გამარჯვებით გატაცებული, აცხადებს, რომ მთავრო-
ბა იძულებული შეიქნა სამინისტრო შეეცვალა, ახალ საკონ-
სტიტუციო სამინისტროს შესადგენად.

ეს რომ მართალი არ არის და ვიტტე-დურნოვს გადაყენე-
ბას რომ არავითარი საკონსტიტუციო ხასიათი არა აქვს, ამას
ამტკიცებს, ერთის მხრივ, ის გარემოება, რომ მთავრობა ქე-
ბა-დიდებით იხსენიებს ორივეს, მაღლობას უძღვნის და მათ
მოქმედებაში ვერავითარ ნაკლს ვერ აღნიშნავს, — და, მეორეს
მხრივ კი, ის გარემოება, რომ ახალი მინისტრები თავიანთ
მიმართულებით ძირითადად არ განსხვავდებიან გადაყენებულ
მინისტრებისგან. ახალი მინისტრები იგივე მთავრობის ერთგული
ძველი რაიების დამცველები არიან, როგორც ვიტტე იყო,
რომელიც მოხერხებით სკდლილობდა ახალ ძალების დამარცხე-
ბას, და დურნოვო, რომელიც აშკარა სისასტიკეს არჩევდა.
ამ მინისტრების გამოცვლაში მთავრობა იგივე თვითმპყრო-
ბელია, როგორც უწინ ყოფილა, მან ერთი კვირის მოცდაც
არ მოისურვა, რომ საშუალება მიეცა ხალხის წარმომადგენ-
ლებისთვის კერძოდ მაინც დაესახელებინათ, თუ ვინ არის
მათთვის მინისტრებად სასურველი და სანდო. მთავრობის მოქ-
მედება არ გამოცვლილა, ერთ თავის ერთგულ მოსამსახურეს
მაგიერად მან მხოლოდ დაიყენა მეორე ერთგულივე მოსა-
მსახურე.

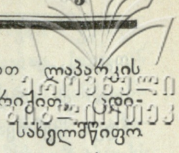
მაშ რა მნიშვნელობა აქვს ვიტტეს და დურნოვს
გადაყენებას? გაზეთებში ხმა იქმნა გავრცელებული, ვიტტე
სამსახურიდან გადის იმის გამო, რომ მის „ლიბერალობას“
ფრთა შეუკვეცეს სხვა მინისტრებმა, რომ მან ვერ შესძლო
იმ რეფორმების განხორციელება, რომელიც რუსეთის საკე-
თილდგოდ მას აუცილებლად მიაჩნდა, რომ, მას, მაგ, სურდა
რუსეთში სამხედრო წესების მოსპობა და ყოველგვარ სამოქა-
ლაქო თავისუფლებისათვის შესაფერ ნიადაგის შექმნა, მაგრამ
მისი საამისო ცდა ამოა შეიქმნა... ამიტომ ვიტტე, როგორც
ლიბერალი მინისტრი, ვერ უთანხმდებოდა თავის არა ლიბე-
რალ ამბანაგებს და განსაკუთრებით დურნოვოსო, ამბობენ
გაზეთები. მაგრამ საკვირველი ის არის, რომ ვიტტესთან
ერთად სამსახურიდან გადიან ის მინისტრებიც, რომელნიც
თითქო ხელს უშლიდენ მის ლიბერალ რეფორმების განხორ-
ციელებას, სხვებთან ერთად გადის დურნოვოც, რომელიც

თითქო წინ ეღობებოდა ვიტტეს ლიბერალობას, ვიტტე
დის, რომ ვიტტე ვერ შეუთანხმდა მთავრობას რეაქციონერი,
ლიბერალი, და დურნოვო კი, როგორც რეაქციონერი, —
მთავრობა არც ლიბერალი ყოფილა და არც რეაქციონერი.
ეს კი უაზრობაა და ამიტომ ძალაუვნებურად ექვის ძვალთ-
გუყურებთ იმათ, ვინც ირწმუნება, რომ ვიტტე თავის ლიბე-
რალობის გამო გადის სამსახურიდან.

ვიტტე-დურნოვს გამოცვლას არავითარი ღრმა პოლი-
ტიკური მნიშვნელობა არა აქვს, ეს გამოცვლა არ ნიშნავს
პოლიტიურ ცხოვრებაში ახალ მიმართულების შექმნას, ახალ
ძალების გაბატონებას სახელმწიფოში. რუსეთში მთავრობის
მიმართულებას ეს ორი კაცი არ ქმნიდა, — ვიტტე და დურნო-
ვო მხოლოდ მმართველ წრეების, გაბატონებულ ჯგუფების
გარეგანი გამოხატულობა იყენენ და გამოსტყვამდენ იმას,
რასაც ფიქრობდენ მმართველი წრეები. სახელმწიფო პოლი-
ტიკის შეცვლა მხოლოდ ამ წრეების დამარცხებას მოჰყვება.
ამიტომ საზოგადოების ყურადღება ამ წრეების მდგომარეო-
ბას უნდა მიექცეს და ამა თუ იმ პირის მინისტრად დაყენე-
ბამ ან მინისტრობიდან გადაყენებამ თვალი არ უნდა აუხვიოს
ხალხს და არ უნდა დაავიწყებინოს, რომ სანამ მინისტრები
ხალხის წარმომადგენელთა წინაშე არ იქმნებიან პასუხისმგე-
ბელნი, სანამ ხალხის წარმომადგენლებს არ მიეცემთ უფლება
ანგარიში მოსთხოვონ მთავრობას და სამინისტროს, სანამ მინი-
სტრების დაყენება ან გადაყენება მხოლოდ თვითმპყრობელ მეფის
სურვილზე დამოკიდებული იქნება, არ შეიძლება ლაპარაკი
მთავრობის პოლიტიკის შეცვლაზე, იქაც კი, სადაც მთა-
ვრობა, მოსაჩვენებლად და ხალხის დასამშვიდებლად, ერთ მი-
ნისტრის მაგიერად მეორეს აყენებს.

ვიტტე-დურნოვს გადაყენება მთავრობის ახალი ოინია.
ნამეტანი ბევრი წვალება გამოიარა ხალხმა ამ უკანასკნელ
წლის განმავლობაში, ბევრი უმანკო სისხლი დაიღვარა ოქ-
ტომბერს შემდეგ, ათასი ძალ-მომრეობა და სიმხეცე დატრია-
ლდა მთავრობის სახელით რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეში.
ხალხი გრძნობს, რომ ეს ავაზაკური სისასტიკე „ზევიდან“
ნაბრძანებია, ხალხი ზევით ვიტტე-დურნოვას ხედავს, ხალხი
ამ სიმხეცის შემქნელთ ემუქრება, დასჯას უპირებს. და აი
სწორედ ამ დროს მმართველი წრეები იშორებენ ორივეს
და თითქო ხელების დაბანჯას აპირობენ მათს მოქმედებაში.
ხალხის წინაშე ახლა მთავრობა ერთის მხრივ და ვიტტე-დუ-
ნოვო მეორეს მხრივ ცალ-ცალკე წარსდგებიან და მთავრობას
იმედი აქვს, რომ ხალხის სიძულვილი და შურის ძიება და-
კმაყოფილებული ქმნება ამ ორ, უფრო ცნობილ პირს გადა-
ყენებით ან დასჯით, — დანარჩენებს, თვით იმ გაბატონებულ
წრეებს, რომელთა ინტერესების დამცველი და გამომხატველი
იყენენ ვიტტე-დურნოვო, ხალხი დაივიწყებს და მათ პა-
სუხს არ აგებინებს.

სათათბიროს და ხალხის წინაშე ახლა ახალი მინისტრე-
ბია, მათი სახელი ისე პირდაპირ არ არის დაკავშირებული
უკანასკნელ დროს ძალმომრეობასთან და ამიტომ მათ იმ-
დენ პირად შურისძიების და სიძულვილის გამოწვევა არ შე-
უძლიათ, როგორც ვიტტეს და დურნოვოს. საყოველთაოდ
ცნობილი პსიხოლოგიური კანონი არის, რომ აღამიანს
ამა თუ იმ ჯგუფის ცნობილი წარმომადგენელი უფრო სძულს
ან უფრო უყვარს, ვიდრე უცნობი და უმნიშვნელო. ამ
მხრივ მტრად მოხერხებულად მოიქცა მთავრობა. ვიტტეს ყველა
უფრო იცნობდა, ვიდრე გარემიკინს და დურნოვოც ხომ მის
ახალ მოადგილზე უფრო ცნობილი არის.

მთავრობის ანგარიში არ გამართლდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხალხი საკმარისად შეგნებული გამოდგა და მთავრობის ახალ ოინით მოტყუებული არ დარჩა, — მან გულგრილად შეხედა ცვლილებას და იგი ყოველივე საზოგადოებრივ მნიშვნელობას მოკლებულად სცნა, — თუ ახალ სამინისტროსაგან ხალხმა „ახალ“ მიმართულების მოლოდინი არ დაიწყო და იგიც იმავე ძველ „რეჟიმის“, იმავე გაბატონებულ, მშართველ წრეების წარმომადგენლად მიიღო.

ხალხი ვიტტეს და დურნოვოს, როგორც კერძო პირთ, როდნი ებრძოდა, ხალხი ებრძვის მთელ წყობილებას, მთელ სახელმწიფო სისტემას და ამ სისტემაში რომელი პირი იქნება მთავრობის ოფიციალურ წარმომადგენლად, ხალხისთვის სულ ერთია, მისი სიძულვილი ძველ რეჟიმისადმი ამის გამო არ მოისპობა და არ შესუსტდება.

ამ თვლით უნდა ვუყუროთ ვიტტე-დურნოვოს გადაყენებას...

კ. ს.

კომლიტოპური პარტია და სემპანტოპა*)

სადაც ხალხის პოლიტიკური ცხოვრება თვითპრობლეობის საშინელ უღელ ქვეშ მიდუნებულია და მშართველი წრეები თავის ნებაზე განაგებენ სახელმწიფო საქმეებს, იქ პოლიტიკურ პარტიის მოქმედებას ხალხში ნიადაგი არა აქვს. საზოგადოების ამა ე უ იმ სურვილის გამოძღვანებას იქ აჯანყების ხასიათი ეძლევა, ყოველი ახალი აზრი, ახალი პოლიტიკური მოძღვრება ფარულად ვრცელდება ხალხში და ამ მოძღვრების მომხრეები შეთქმულებივით მოქმედობენ, სარდაფებში იმალებიან, ნელ-ნელა, შეუმჩვენლად ემზადებიან სახელმწიფოში გაბატონებულ წრეების დასამარცხებლად.

მხოლოდ იქ, სადაც მთავრობისთვის და სახელმწიფოში გაბატონებულ წრეებისთვის არა სასიამოვნო ყოველ მოძღვრების წარმომადგენლებსაც ენება ეძლევათ სარდაფებიდან გამოვიდნ და აშკარად დაიწყონ თავიანთ აზრების გავრცელება ხალხში, სადაც ამა თუ იმ მოძღვრების მიმდევართ შეუძლიათ შეერთება და შეკრება, შეიძლება დაარსდეს პოლიტიკური პარტია და ხალხის ცხოვრება აჯანყების და შეთქმულების გზიდან მშვიდობიან განვითარების გზაზე გადავიდეს.

მაგრამ ეს გადასვლა ერთბაშად არ შეიძლება. ცხოვრების პირობების შეცვლამ შეიძლება გაუსწროს ხალხის ჩვეულებების შეცვლას და პოლიტიკურ პარტიებში შეიძლება აღამიანი იქცეოდეს ისე, როგორც შეთქმულს შეჰფერის.

ყოველი პოლიტიკური პარტია ერთნაირად მოაზრე, ერთნაირ ინტერესების მქონე ხალხს აერთებს და, რაკი სახელმწიფოში ყოველთვის აზრების და ინტერესების სხვა და სხვადაა არსებობს, ამიტომ ცხადია, რომ არ შეიძლება ერთმა რუმელიმე პარტიამ მთელი ხალხის, ყველასი წარმომადგენლობა იკისროს. ყოველი პარტია მხოლოდ ხალხის ერთ რომელიმე ნაწილის წარმომადგენელია და მას მხოლოდ ამ ერთ ნაწილის სახელით შეუძლია საზოგადო ცხოვრების ასპარეზზე გამოსვლა. მსხვილ მემამულეების პარტია მხოლოდ მაგი წარმომადგენელია, ყოველი ბურჟუაზიული პარტია მხოლოდ ბურჟუაზიულ ელემენტების შემაერთებელია და ასევე ყოველი სოციალისტური პარტიაც ბოლოს და ბოლოს მხოლოდ იმათ სახელით ლაპარაკობს, ვინც შეგნებულად ემხრობა მას და შეგნება ხომ ეკონომიურ პირობების გამომხატველია.

და, მართლაც, პოლიტიკურად განვითარებულ ქვეყნებში, სადაც ხალხი შეიჭვია საპარლამენტო ცხოვრებას, ვერც ერთი

პოლიტიკური პარტია მთელი ხალხის სახელით ლაპარაკის მონაპოლიას ვერ ისაკუთრებს და ყველა, პირიქით, ცდილობს სხვა პარტიებთან შეთანხმებით გაუძღვეს სახელმწიფო საქმეებს და საჭირო რეფორმების შემოღება გააადვილოს.

სულ სხვაა იქ, სადაც ხალხმა ახლად დააღწია თავი მონობას. იგი ყოველთვის ხედავდა, რომ მისი თვითმპრობელი მეფე მთელ ხალხის სახელით მოქმედობდა, თავის პირად სურვილს ხალხის სურვილად ასაღებდა... ამიტომ, როცა ამ ქვეყანაში შესაძლო ხდება პოლიტიკურ პარტიების გაჩენა, ყოველი პარტია ისევე ამ თვითმპრობელივით მოქმედობს, თავის თავს სახავს მთელ ხალხის ერთადერთ წარმომადგენლად, თავს სურვილს მთელ ხალხის სურვილად ასაღებს. სხვა პარტიების მოქმედება, თვით არსებობაც კი ამ პარტიის მომხრეებს ბოროტმოქმედებად მიაჩნიათ, და ეს თვითპრობელური ხასიათი თვით პარტიის შინაურ ცხოვრებასაც ემჩნევა, — იგივე მეთაურების ბრძანებლობა, არავითარი პასუხისგებლობა, საკუთარ შეცდომების ჩაფუჩჩება და მათი ახსნა სხვა და სხვა „ტაქტიკურ“ მოსაზრებით!..

ეს „თვითპრობელობა“ პარტიის წევრებს ჯერ არ აწუხებს, როგორც ნამდვილი თვითპრობელობაც თითქმის სასურველადაც მიაჩნია ხალხს იქ, სადაც საზოგადოების პოლიტიკური შეგნება ჯერ კიდევ განვითარებული არ არის. მაგრამ ბოლოს პარტიის ყოველი წევრი მაინც შეიგნებს, რომ სახელმწიფოში თვით პრობელობასთან მებრძოლს არ შეუძლია თავის საკუთარ პარტიაში თვითმპრობელურ მისწრაფებების ატანა, და ამ შეგნებას თან მოჰყვება უსათუოდ ნამდვილ დემოკრატიულ პრინციპების დამყარება იქ, სადაც წინეთ ეს პრინციპები მხოლოდ სახელით იყო შემოდებული.

პოლიტიკურად განვითარებულ ქვეყანაში ამ თვითპრობელურ ხასიათთან ერთად პოლიტიკურ პარტიებს უტოპისტობაც ეტყობათ, ან სექტანტობა, პ. სტრუვეს სიტყვით. აღამიანს ჰგონია, რომ დღეს ან ხვალ ძირითადი ცვლილება შემოვა ცხოვრებაში. ამ მხრივ სექტანტები იყენებენ და ახლაც არიან ქრისტიანები, მათ სწამდათ და ახლაც სწამთ, რომ უთუოდ იქნება „მეორედ მოსვლა“, რომ ამ მეორედ მოსვლას მოჰყვება არსებულ ცხოვრების მოსაზრება და ახალის დაწყება! მაგრამ ამასთან ერთად სექტანტები არიან მარქსის მიმდევრებიც. რომელნიც ელიან „მსოფლიო პროლეტარიატის“ მოსვლას. „იყავნ სუფევა შენია!“ ამბობენ ისინი, და ყოველ დღე მოელიან მის მოსვლას. „მზად იყავით, მოდის, გვიახლოვდება!“

ამ მხრივ არავითარი განსხვავება არ არის ქრისტიანებსა და მარქსისტებში. წინასწარმეტყველი ესაია ისევე ლოლიკურად მსჯელობდა თავის წინასწარმეტყველობაში, როგორც მარქსი, და თუ მისი წინასწარმეტყველობა არ გამართლდა, ამის მიზეზი ის ირის, რომ შემცდარი გამოდგა ის დედა აზრები, რომელზედაც იგი ამყარებდა თავის ლოლიკურ დასკვნას. მაგრამ ჩვენს დროში ხომ საზოგადოდ ცნობილია, რომ ზოგიერთი ის დედა აზრიც, რომელზედაც აგებულია მარქსის შესანიშნავი ლოლიკური სისტემა, შემცდარი გამოდგა.

სექტანტებს სწამთ, რომ უნდა მოისპოს არსებული წყობილება. მაგრამ აღამიანს გონება სამუდამოდ რისიმე მოსაზრებას ვერ ურიგდება. სადაც ერთი რამ ისპობა, იქ ახალი, სამაგიერო უნდა დამყარდეს. „მოისპობა, დაიქცევა სააქაო ქვეყანა და ჩვენ ავღვებით ახალ, უკეთეს ცხოვრებისთვისია“ — ამბობს ერთი სექტანტი; მოისპობა, დაიქცევა ბურჟუაზიული წყობილება და მის ადგილას ახალი, უკეთესი წყობილება

*) გებუკდავთ, ამ წერილს, თუმცა ავტორს ბევრ რამეში არ ვეთანხმებოა.

„შემოვლო“ — ბანს აძლევს მას მეორე სექტანტი, და მას სწამს, რომ ეს ახალი წყობილება სამუდამოდ, „უკუნითი უკუნი-სამდე“ შემოვა, რომ იგი ყველაფრით სრული იქნება, რომ მას აღარავითარი გამოცვლა არ დასჭირდება, რომ იგი ნამდვილი „სამოთხე“ იქნება.

მაგრამ არ კმარა მხოლოდ ასე გაურკვეველად „სამო-თხის“ ხსენება, საჭიროა დაწვრილებით იმის გარკვევა, თუ რა და რა წესები იქნება შიგ, საჭიროა მისი გეგმის დახატვა. დამონებულ-შეწუხებული ადამიანი ამ თავის მომავალ სამო-თხეში იმას უყრის თავს, რაც ახლა, „სააქაოში“, აკლია და ენატრება. ძველი წინაწარმეტყველები ხალხს ჰპირდებოდნენ ოქრო-ვერცხლს, ძვირფას თვლებს და სუნენილებს. მომავალ „სოციალისტურ რესპუბლიკის“ აღწერაშიაც ბევრი ისეთი რამე შეგვხვდება, რაც თანამედროვე ბურჟუაზიულ წყობი-ლებაში ადამიანის კეთილდღეობისათვის საჭიროდ მიჩნეულია. მომავალ „საიქიოს“ ყოველ პოლიტიკურ პარტიას თავის პრო-გრამაში აქვს გამოხატული. ამ გეგმის მიხედვით შენობის აგება უნდა მოხდეს არა დღეს და არა ხვალ, არამედ იმ დროს, როდესაც არც ჩვენ და არც ჩვენი შვილები აღარ იქნებიან ამ ქვეყნად. ეს გეგმა „პროგრამა მაქსიმუმი“ გამოხატული. პროგრამა მაქსიმუმი პარტიის მომავალი იდეალის, საბოლოო იდეალის გამოხატულებაა, ეს პროგრამა არ ეხება ხალხის ან პარტიის წევრთა ახლანდელ მდგომარეობას. ამ მდგომარეო-ბის გასაუმჯობესებლად პარტიას კიდევ „პროგრამა მინი-მუმი“ აქვს. თანამედროვე კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ცხოვრებისათვის უკეთეს პირობების შექმნა ამ პროგრამაში მოთავსებულია.

პროგრამა მაქსიმუმი, როგორც მომავალ „საიქიოს“ სურა-თი, თავის თავად ხალხის სხვა და სხვა საჭიროებას ვერ დააკმაყო-ფილებს, ამ პროგრამას ამიტომ მხოლოდ თეორიული მნი-შვნელობა აქვს და პარტიულ მოქმედებაში იგი იდეალის მაგიერობას ეწევა. იდეალის გულისთვის კი ხალხი არ იბრ-ძვის, ხალხს ამხედრებს და აერთიანებს მისი ყოველდღიურ ცხოვრების სხვა და სხვა საჭიროება, იგი იბრძვის ცხო-ვრებაში დღესვე, ახლავე უკეთეს პირობების შესაქმნელად, — თითონ სოციალისტი, კერძო საკუთრების მტერი, იგი იბრძვის კერძო საკუთრების საშინელოდ და ხელს ვერ იღებს თავის კერძო საკუთრებაზე, კაპიტალიზმის გაძლიერების საჭიროებაში დარწმუნებული, იგი ებრძვის კაპიტალს და მას ასუსტებს. ერთის სიტყვით, ხალხი ყველგან თავის კერძო სარგებლობას დაიძებს და „პროგრამა მაქსიმუმი“ მას ამ მხრივ ვერ დააკმა-ყოფილებს.

მას აკმაყოფილებს „პროგრამა მინიმუმი“ და ყველა გულახდილი ადამიანი დაგვეთანხმება, რომ პარტიის წევრებს აერთებს და აკავშირებს სწორედ ეს „მინიმუმი“, ის, რისი მიღწევაც მას დღესვე შეუძლია ამა თუ იმ პარტიის წევრობით რაღა საჭიროა, მაშ, ეს მაქსიმუმი, ეს „მრწამსი“, რომელსაც უნდა მიემხროს ყველა, ვისაც მინიმუმის მიღწევა უნდა. ვანა ცხადი არ არის, რომ პარტიაში „მინიმუმის“ გუ-ლისთვის შევა ბევრი ისეთი პირი, რომელიც „მაქსიმუმს“ არ თანაუგრძნობს?..

მართლაც, მაგ. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ პარ-ტიის წევრებში თითქმის 1/3 ნაწილი ბურჟუაზიის წარმომა-დგენელია, ე. ი. ისეთი ელემენტი, რომელიც თავის მდგომარეო-ბით ვერ თანაუგრძნობს პარტიის პროგრამის „მაქსიმუმს“, და ამასვე ვხედავთ ჩვენში, სადაც „მაქსიმუმის“ შეგნებული მო-წინააღმდეგენიც თანაგრძნობით უყურებდნენ სოციალ-დემოკრა-

ტიულ პარტიას და ეხმარებოდნენ კიდევ მას, სწავნიდნენ „მინი-მუმს“, მისი ახლანდელი მოქმედება ხალხის უმეტესობისთვის სასარგებლოდ მიაჩნდათ.

რამდენად ესა თუ ის ჯგუფი თავის პროგრამის „მაქსი-მუმს“ ეპოტინება, იგი სექტანტობას ეწევა, — ნამდვილი პო-ლიტიკური პარტია მთავარ ყურადღებას უნდა აქცევდეს პრო-გრამა-მინიმუმს და თავის წევრებს არ უნდა აძალებდეს „მაქ-სიმუმის“ შეუმცდარ მრწამსად აღიარებას. სადაც საპარლამენ-ტო ცხოვრება გნვითარებულია, იქ პარტია თავის პრო-გრამა-მინიმუმის მიხედვით ადვილად უერთდება და უკავშირ-დება იმ პარტიებს, რომელთაც მსგავსი მინიმუმი აქვთ, თუმ-ცა მაქსიმუმი, შეიძლება, სულ სხვა ჰქონდეს, მეტად განსხვა-ვებულიც. იქ კი, სადაც საზოგადოების პოლიტიკური აზროვნება ჯერ განვითარებული არ არის, საკმარისია პროგრამა-მაქსიმუმის რაშიმე თანახმა არ იყოს ადამიანი, რომ პარტია იგი ხალხის ორგულად და ხალხის მტრად გამოაცხადოს, თუმცა პროგრამა-მინიმუმის განხორციელების საქმეში ეს ადამიანი, შეიძლება, თავადებული იყოს.

ისევე იყო საშუალო საუკუნეებში, — სხვა ჭსხვა ღირსებები შეიკვლას და პატიოსან ადამიანს აწამებდნენ და სწვავდნენ მხოლოდ იმისთვის, რომ იგი საეცებით არ ემხრობოდა სახელ-მწიფოში გაბატონებულ ეკლესიის „მრწამსს“, თუმცა ამ „მრწამსში“ ადამიანის ზნეობრივ მოქმედების შესახებ არაფე-რი არ არის ნათქვამი, განყენებული, თეორიული, იდეალის-ტური მცნებაა.

ამ განყენებულ მცნების გაბატონება ხალხის საზოგა-დობრივ ცხოვრებაში ჰქმნიდა და ახლაც ჰქმნის სექტანტო-ბას, უსარგებლო და უაზრო ბრძოლას იქ, სადაც უამისოდ შესძლო შეიქმნებოდა შეერთებული შრომა ხალხის საკეთილ-დღეოდ. მისი გაბატონება შესაძლებელია პოლიტიკურ ცხო-ვრებაშიც პროგრამა-მაქსიმუმის სახით და ამის გამო შექ-მნილ სექტანტობას აქაც თან მოჰყვება ხალხის დაქსაქვა და ყოველდღიურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად საერთო შრომის მაგიერად უსარგებლო თეორიული კამათი იმის შე-სახებ, რაც ასი წლის შემდეგ უნდა შემოვიდეს და რის დამ-ყარებას არც ერთი ჩვენგანი არ მოესწრობა ისე, როგორც არც ერთი ახლა მცხოვრები ქრისტიანიც არ მოესწრობა თეი-თონ „მეორედ მოსვლას“.

დასავლეთ ევროპაში ხალხმა სექტანტობას თავი დააღწია, პოლიტიკურად ჩამორჩენილ ქვეყნებში კი ხშირად სექტან-ტობა პარტიის სახელით საღდება. ხალხის განვითარება მო-სპობს ამ სექტანტობას... **უ. რაგეაი.**

ცეცხლითა და მახვილითა

(გაგრძელება)

ხაშურის საზარულმა ამბებმა თავსარი დასცა ახლა. მახლო სოფ-ლებს. ჯარი გაემართა დასავლეთ საქართველოსკენ, ავიდა რკინის გზის სადგურ ჯარჯანისზე და შეჩერდა. აქ აწყობა გვიანაა, რა-მედიც გადას სადგურ წითაში. აი ამ გვიანაისა ეშინოდა ჯარს. მისი აზრით, შავ გვიანაში დინამიტი იყო ჩაწყობილი, წითის მთაზე და ახლა მახლო ადგილებში ჩასაფრებული იყო 30,000 თავიდან ფეხებამდე შეაჩაღებული „წითელი რაზმი“ და რუსის ჯარს განადგურებას უმირებდა.

ვინ აფრევლებდა ამ ხმებს? რა იყო ეს? პრეკოკაცია თუ აფიცრების მსუბუქ ფანტაზიის ნაყოფი, კაცმა არ იცის.

— გვიანაში რომ მიუჯახლოდეთ, — გვიანაში ერთმა ქართველმა აფიცრებმა, — ზარაკისი გადავიხადეთ; გული გვიჩქროდა, გა-

დაბულ ითვებით ნელის ნაბიჯით დაეშვენ ქვევით და შესდგეს
ფეხი დაბაში.

ცხინვალელები ამ სურათს, ამ მზადების უფურებდენ თვალთ
და არ იცოდენ, რა მკაფლად. მრავალი ოჯახი ბარკი-ბარხანით
თავსარდატეშული გარბოდა აქეთ-იქით სოფლებში, მაგრამ ვეკლ
მით კახაკები გადავლობენ, ბარკი წაართვენ, ბუკრი სტემის და
უკანვე დაბრუნეს.

თავი მოყვარ ხალხში და, სამეხ მღვდლებს წინამძღოლობით,
ზურ-მარჯვით გაეპარათ ჯარის მის ხვედრად, მაგრამ წინ შეხვდით
ის ოცი კახაკი, რომლებიც სკოლით შიგნისკენიო, და მითარხებით
გაჭყარტეს. ამ მოწინავე რაზმის თანდათან გული მოეცა, რადგან
წინააღმდეგობას არავინ უწევდა, და გმულად-გამომუშელს ვეკლას
სტემედენ. მით მოჰქვე: დანარჩენი ჯარიც. ერთი თვალის დახმამხამებზე
ტუბები შეჭერეს და ტუმა-ტუბით, მუჭრით და განებით ხალხს თავი
მოუყარეს მომრიგებელ სსსმართლს სადგომთან. ჯარის უფროსმა
კაპიტანმა ვნუგოვსკიმ ბრძანა, რომ მიხელეები ცალკე დამდგარა-
ვეგენ და ხალხი — ცალკე. შემდეგ მივიდა და მიხელეებს დაუწყო
სასტოკი ხმით გამოკითხვა, რა უწყების მიხელეები არიან, როგორ
არის მათი საქმის ვითარება და სხვა. ერთს აქტიზის მიხელეს
რადიკალურ დაუყვარა: იცით, მე ვინა ვარ? მე ვარ წარმომადგენელი
მისი უფლებებულისობას და აი ამ ძალის (ხელი ჯარზე მიუთითა).
გინებოთ, ფრთხილად იყოთ და სხვა. შემდეგ მიუბრუნდა ხალხს
და დაუყვარა: რეგულაციონარებო, ჯანუბის მიმხედნო, ტერორი-
სტებო, ხელმწიფის ტახტის მოღალატეო, დადგა თქვენი დრო,
განკითხვა არავინ გეჭინებთ, არ დაგინდობთ არც დღეს და არც
ბრძანებნი, გამოუცხადა, რომ მისხედრო წესების შემოღებული და
უთხს ხალხს: ხელავე უნდა წარმოადგინოთ, რაც რამე იარაღი გეჭინ
უნდა შეიბურთ და ჩავებაროთ ავტორიტეტები, ტერორისტები და
რასმელები, წინააღმდეგე შემთხვევაში ჭვას-ჭვასზე არ გავაჩერებთ და
ერთიანად ამოვუღებოთ. რუსეთს ათი მილიონი ჯარი ჰყავს, ნუ
გონიანთ, მთავრობა ისე დაგდა, რომ თქვენი მორევა არ შეეძლოს, —
დღისანს ელანარაკა ამ თემასზე. რადესაც გაათავა ღაშარაკი, მასთან
მივიდა ერთი ადგილობრივი სტრუქტივი და მოახსენა: აქ ერთი სსს-
მართლს მდივანი არა, გვარად ნოდია, რომელმაც ხელმწიფის
სურათი ედღეიდან ჩამოიღო, უარმალა ეჭირა, აფურთხებდა და
შემდეგ სხადაც წაიღო. ნოდია მშინვე დაატუსადეს, დაატუსადეს
ავრეთვე ადგილობრივ მომრიგებელ შუამკლავის თარჯიმანი გიორგი
დავითიშვილი, რომელსაც ჯარის უფროსის ღაშარაკზე ტუჩებზე
დამიღი მოუკლდა, და კიდევ თერთმეტი სხვა და სხვა უწყების მო-
ხელე, რომელზედაც კი სტრუქტივი უთითებდა.

ხალხს ვარშემო ჯარი ერთა და სხალში არავინ არ უშეგბ-
დენ. გამოუცხადეს, არ გაეიშეგბთ, სანამ ვეკლას ჩვენი მოთხოვნი-
ლებებს არ დაკმაყოფილებთო. ხალხში აინჩია 12 კაცი და სთხო-
ვა ჯარის უფროსს: სხამ დღის ვადა მოგვეცე და ვეკლავთ შე-
გისრულებთო. ეს დღე მით გათავდა.

სამი დღის შემდეგ ხალხს ისევ მოუყარეს თავი. კარს ჯარი
შემოაჩერეს და ზარბაზნები მიუშვარეს. — თქვენ ჩვენი მოთხოვნი-
ლებანი არ შესრულეთ, — განცხადა ჯარის უფროსმა, — ახლა მე
ვიციო. ამ სურვევით კარს შემოაჩერებულ ჯარს უბრძანა, თათებ-
ში ზატარნები ჩაეწყოთ და ზარბაზნები გაეტანათ. ჯარმა ბრძანება
შესრულა. რითი გასტენი ზარბაზნება? — მიუბრუნდა უფროსი ერთს
ჯარის კაცს. — ვარტყნით, თქვენო მადლკეთილშობილებო! — ძლიან
კარკო!..

ერთი წამიც და — სრლად უნდა ებრძანებინა, მაგრამ აქ ერთი
არჩუელთავანი, გვარად ტერ-სტეპანიანტი, მუხლზე დაეცა ტლახ-
ში და სთქვა: ბატონო, ცხ.ხვალში ვინც იყო ან ზრამპანდისტო

ან ტერორისტი ან რაზმელო, ამ უამად აღარავინ არის, ვეკლას ბ-
დავარდა და მიიმადა. ჩვენ, ვინც აქ ვართ, მზად ვართ ვინც
ხურთო, აი სია, სხადაც ჩამოთვლილია სხელი და გვარები ვეკლას
ზრამპანდისტისა, ისინი კი სხად არიან, არ ვიცითო.

ტერ-სტეპანიანტთან ერთად მიეკლამ ხალხში დაჩაქა ტლახ-
ში და შემთხვევით თვალთ შეჭერებდა გატინელ ზარბაზნების
ტუჩებს. ეს თავშიშეკლა, ტლახში მუხლმოდრეკილი, თავზარ-და-
ცემული ხალხი, ეს კარს შემოაჩერებულ ჯარი, ეს ზარბაზნები მე-
ტლად საზარელ, ამაღელვებელ, სოხიზდარ სურათს წარმოადგენ-
და. როგორც ამბობენ, ჯარის უფროსსაც კი ცრემლი მოეკრა
და უბრძანა, ზარბაზნების ტუჩი გვერდზე მიუბრუნებანთ აქ
უნებურად იბადება კითხვა: ბ-ნს ტერ სტეპანიანტს რომ არ
მისვლდა „შეგინიერი აზრო“ ტლახში მუხლზე დაცემას და
ხალხს მისთვის არ მიეპაძნა, ესროდენ ხალხს ზარბაზნებს თუ არა?

ძინელია ამ კითხვასზე პასუხის მოცემა. როდესაც კი ამ სტე-
პანს კავისხენებ, მაკონდება ერთი ანტიგლოტი, რომელიც ხალხში
დადის: იმპერატორი ნიკოლოზს შირველი რომ ჩამოვიდა კავკა-
სიაში, თავდა-ახსურთა დემუტაცია წარუდგა თურქე. დემუტა-
ციაში ერთა ერთი აზნაურშელო, მშეგინიერი შეხედვლების ვაჟ-
კაცი, რომელსაც უშეგლებელი ხანჯალი ერთა. იმპერატორი
განერებულა ამ აზნაურთან, აუხედ-დაუხედნია, ბოლოს მოუკიდნია
ხანჯალზე ხელი, ამ აუფრთა შირი და განხუმრებია, — მიცდისკენ
გაუქანებია. აზნაურშელოს უკან დაუხეგია. შემდეგ, როდესაც
იმპერატორი წასულა, მანცვიანან ამ აზნაურს და სევედერი დაუ-
წყვიათ: როგორ არ გრცხვენინან, შეგვარცხენიე, უკან რომ იხევი
რას იხევი, მუცელში გატაკება თუ რა იყო, არ იცოდი, რ მი
გეხუმრებოდაო. აზნაურშივლიმა უმასხუს: თქვენმა შხემ, ციმიბრში
გატახანისა შეშინდებოდა და მუცელში არ მატაკებოდა!

ასეა თუ ისე, ჯარის უფროსმა გამოართვა ტერ-სტეპანიანტს
სია ავტორიტეტისა და რაზმელებისა და უბრძანა ხალხს, წინ გასძღო-
ლოდა და ეჩვენებინა მათი სხელ-კარი. იმ დღეს თვითონ ხალხს
დაანგრევიანს სხლები: კორნელი კასრძისა, მეღტიფისა, ღაფ-
ნისა და კასრძისა, შემდეგ ცხლხა წაუკიდას და მთლად გადას-
წვას.

ამას იქით იწეებს სოფელ-სოფელ სიარული, ხალხის ძარცვ
გლექა, ქალების გაუპატოურება, სხელ-კარის გადაწვა-განადგურება
და ათსეგვარი სხვა ძალ-მომრეობა, რომელიც ხლებოდა საშურში
და სხვაგან.

(შემდეგი იქნება)

აპირთული კულტურა უკანასკნელ 20 წელში

ყოველი ერი, რომელსაც სასიცოცხლო ძალი არ და-
კვირგვია, თავის თავს დრო გამოშვებით უნდა აძლევდეს ან-
გარიშს იმაში, თუ რა საშუალება შესწევს მას განვითარების-
თვის, უნდა აღმოაჩინოს თავისი ნაკლი და ამ ნაკლის შესაე-
სებად წამალი მოახოს.

იმ ქვეყნებში, სადაც საზოგადო ცხოვრება განვითარე-
ბულია, სადც მრავალი სამეცნიერო და საკულტურო დაწე-
სებულება არსებობს, ამ ანგარიშს აძლევენ საზოგადოებას სა-
ქმის მკოდნე და ხალხის კულტურულ განვითარებაში მომქმედი
პირები.

საქართველოში ყოველ კულტურული შრომა დაქსაქსუ-
ლია. ამ შრომის რაღაც შემთხვევითი ხასიათი ეძლევა. მაგრამ
მინც ქართულ კულტურას შუუძლია განვითარება შემდე-
გშიაც, თუ ყველა თანასწორად გატაცებული იქნება საერთო-
კეთილდღეობისადმი მისწრაფება.

სამწუხაროდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ უკანასკნელ 20 წლის განმავლობაში ქართველების კულტურული განვითარება ზერელე და სუსტი გამოდგა. მართა იმას რომ მიეჯიციოთ ყურადღება, თუ რამდენი ქართველი გამოდის ყოველწლივ სამოქმედოდ ამა თუ იმ პროფესიაში, მაშინ შეიძლება ვიფიქროთ, ვითომც გონებრივად და როგორც შრომის მოყვარე ქართველი ახლა წინანდელზე მალა იდგეს. მაგრამ ასეთი აზრი შემცდარი იქმნება. ხალხის განვითარება მშრომელთა რიცხვით არ განიზომება, —სამისოდ საჭიროა დავაკვირდეთ მათ შრომის ღირსებას. უნდა დავხედოთ, თუ რა სარგებლობა მოუტანა ამ შრომამ საერო კეთილდღეობას და ხალხის საერთო კულტურას. კულტურულ განვითარებაზე ლაპარაკი მხოლოდ იქ არის შესაძლო, სადაც ვხედავთ 1) გონებრივ კაპიტალის ზრდას 2) ქონებრივ კეთილდღეობის ზრდას და 3) ზნეობრივ განვითარებას.

როგორ შეიცვალა კულტურის ხსენებული სამი ფაქტორი ქართველებში ამ უკანასკნელ 20 წლს განმავლობაში?

1885 წ. ქართველებს ჰქონდათ მხოლოდ ერთი გაზეთი „დროება“, რომელსაც 600 ხელის მომწერი ჰყავდა, —ეს იყო მაშინდელი მკითხველთა საზოგადოება, ახლა კი 2 ყოველდღიური გაზეთი არსებობს და 2 ყოველკვირეული, და ხელის მომწერთა რიცხვიც 15.000 აღემატება. პირველ შეხედვით ცვლილება დიდი არის და მართლაც წერა-კითხვის მკოდნეთა რიცხვამ ამ 20 წლს განმავლობაში მეტად იმატა. მაგრამ საქმეს ღრმად თუ ჩავუკვირდებით, მაშინ ჩვენ დავრწმუნდებით, რომ მკითხველთა რიცხვის მომატება გამოიწვია უფრო პოლიტიკურ ცხოვრების ვაცხოველებამ ვიდრე, სწავლის, ცოდნის შექმნის სურვილმა.

პოლიტიკურ კითხვებით ნამეტანი გატაცება, თქმა არ უნდა, ხელს შეუშლის ქვეყნის კეთილდღეობას და კულტურის განვითარებას. პოლიტიკას ხალხი სხვაგანაც ადგია, მაგრამ სხვაგან ხალხმა ამისი ზომაც იცის. იქ ხალხი იმ აზრისა არის, რომ ეკონომიურ ცხოვრების დიდი ხნით შეწყვეტა ძირს გაუთხრის ხალხის კეთილდღეობას. ქართველს ისედაც არ ეხალისება შრომა და, როდესაც პოლიტიკოსობას იწყებს, მაშინ ხომ მას (რულებით ავიწყებს. ამ პირობებში მკითხველთა რაოდენობის ზრდა კიდევ არ ამტკიცებს ხალხის კულტურულ განვითარებას.

ვინ არ იცის, რომ ქართველ მკითხველთა უმეტესობისთვის გაზეთი ერთადერთი საშუალებაა სწავლის შესაძენად და ამიტომ გაზეთის მხოლოდ პოლიტიკურ ამბებით ავსება არ შეიძლება: „ახალი ამბები“ ადამიანს ვერც გაანათლებენ და ვერც აღზრდიან. ამ „ამბების“ გულისთვის არ უნდა დავივიწყოთ ხალხის კულტურული, ყოველმხრივი განვითარება. მეცნიერება, მწერლობა, ხელოვნება, თვით ვაჭრობა, მრეწველობა და მიწათმოქმედებაც კი, —ყოველივე ამას განუწყვეტლივ თვალყურს უნდა აღვინებდენ ხალხის საუკეთესო შეილები.

რომ უნდაოდეს კიდევ ადამიანს ქართულ გაზეთში პოლიტიკის გარეშე სხვა საკითხებზე ყურადღების მიქცევა, ვერ მოახერხებს, რადგანაც ყველა, —დამწერი და წამკითხველიც, — მხოლოდ პოლიტიკაზე ფიქრობს და პოლიტიკაზე ოცნებობს.

ახლა მწერლობაზე გადავიდეთ და ვნახოთ, რა წინსვლა დაეტყო მას ამ უკანასკნელ 20 წლის განმავლობაში. 1885 წ., როდესაც ერთადერთი გაზეთი „დროება“ გამოდიოდა, ქართველებში ჟურნალისტები ჯერ არ ყოფილა, მაგრამ, სამაგიეროდ, გამოჩენილი მწერლები იყო. იმ დროს სწერდენ

ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, რაფიელ ერისთავი, ვახტანგ ორბელიანი, ვაჟა-ფშაველა, ბაჩანა, რომანისკენი, ბეგი და გიორგი წერეთელი, ხელოვნების მკოდნე-დავით ერისთავი და ვანო მაჩაბელი, ძველ ისტორიის მკოდნე დ. ბაქრაძე, პეტრე უმიკაშვილი, ურბნელი და სხვები. ყველას ამით გატაცებით უყვარდათ თავისი ერი, უყვარდათ ქართული მწერლობა და ცდილობდნენ მის განვითარებას.

ვის შეუძლია სთქვას, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის რაფიელ ერისთავის, ვახტანგ ორბელიანის, ვაჟა ფშაველას ნაწერები ახალ ქართულ მწერლობაში ძვირფას განძს არ შეადგენდეს. მართალია, ახლა ზოგიერთი ზურგს უქცევს მათ, არა მოწინავე მწერლებად სახავს, მაგრამ ამით ავიწყლებათ, რომ ეს მწერლები ამ 40 წლის წინეთ უკვე ამაღლებდნენ ხმას ჩაგრულ გლეხობისა და მუშების საქამაგოდ. გრ. ორბელიანის „მუშა მოქუდიძე“, ილია ჭავჭავაძის „კაცია ადამიანი“ და სხვა ამგვარი ნაწარმოებნი შეძლებულთა სვინილისს ამხელდნენ და იწვევდნენ არსებულ მდგომარეობის შესაცვლელად.

არ ვიცი, ბედი მომავალში რას უქადის ქართველებს, მაგრამ იმაში კი ვარ მტკიცედ დარწმუნებული, რომ ეს მწერლები ბი სამუდამოდ დარჩებიან ქართულ მწერლობის ბურჯებად. ამ მწერლებში ზოგიერთი უკვე განშორდა ამ წუთის-სოფელს, ზოგი მოხუცდა და სამწუხაროდ, იძულებული ვართ აღვნიშნოთ, რომ მათ მოადგილე არ რჩებათ, რომ მათ შემდეგ ქართულ პოეზიას ბრწყინვალეობა მოესპო. ვერცერთმა ახალგაზრდა პოეტმა ვერ მოახერხა მათსავით ჩაებერა საზოგადოებაში აღფრთოვანება და გატაცება.

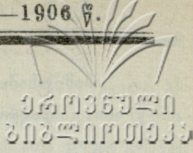
ოთხმოციან წლების დამლევს და ოთხმოცდაათიანის დამდეგს ქართულ პოეზიასთან ერთად განვითარდა ქართული მოთხრობაც, და თუმცა ეს ნაწარმოებნი სრულებით უმწიკვლია არ არის, მაგრამ ხელოვნების მხრივ მაინც შესამჩნევია. სად არიან ახლა მწერლები ყაზბეგის მსგავსი, გიორგი წერეთლის დარი, ლომპურის, კლდიაშვილის და ნინოშვილის სწორი?

მოთხრობის დამწერი ახლა, მართალია, მაშინდელზე მეტი გვყავთ მაგრამ სთქვით გამოტეხილი, საამოვნებით გადიკითხავდით ხელმოკრედ რომელიმე მოთხრობას, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებს განმავლობაში დაუწერიათ? მოიპოვება ამ ნაწერებში ხელოვნება, ახალი შეხედულება ქართველ ერის თანამედროვე ცხოვრების შესახებ? არის გამოხატული ახალი ტიპები, ახალი რომელიმე მოვლენა და გარემოება? და თუ არის, დასტოვა თუ არა მათმა აწერამ თქვენზე რამე ხანგრძლივი და ღრმა შთაბეჭდილება?

ამ უკანასკნელ ათი წლის განმავლობაში გერმანულ ჟურნალების გამოქვეყნებებს არა ერთხელ უთხოვიათ ჩემთვის, რომ გადამეთარგმნა გერმანულად რომელიმე გამოჩენილი ქართული მოთხრობა, მაგრამ ბევრი ვეძიე და ვერც ერთი ვერ ვნახე დღემდისაც.

პოეზიასა და მოთხრობებში, წინსვლის მაგიერად, ჩამორჩენა დაეტყო ქართველებს. ამბობენ, ძველებს შემოქმედებითი ნიჭი დაეკარგათო, მაგრამ ისინი, კინც გახვთაებში სწერს, ხომ ახალგაზრდები არიან, და მათში ეს შემოქმედება რად არ სჩანს.

ოცი წლის წინეთ მეცნიერებასაც ადგენ ზოგიერთები, —საქართველოს ისტორიის და ენოგრაფიის მაინც თავისი მკლევარები ჰყავდა. და ახლაც მეცნიერების ამ დარგებს ისევ „ძველები“ ადგიან. ვინ არის ახალგაზრდებში ისეთი, როლისგან შემდეგში სამისო შრომის მილოდინი შეგვეძლოს..

ჩარტისტთა მოძრაობა

(ს. ბარკაიშის თხზულებიდან)

ქართული
ენების

ამ 20 წლის განმავლობაში სომხურ მწერლობასაც თვალყურს ვადევნებ და გამოტყეხილი უნდა ვთქვა, რომ, თუმცა მე იქაც ვერ აღმოვაჩინე დიდი ნიჭი, მაგრამ, სამაგიეროდ, დიდი მეცადინეობა მინც ეტყობა სომხის მწერლებს,—დაუდგრომელად ცდილობენ შექმნან მდიდარი სომხური მწერლობა.

პოეზიაში სომხები ვერ შეედრებიან ქართველებს, მაგრამ ისეც შეცდომა იქნება, თუ ვიფიქრეთ, რომ სომხებს სრულებით არ ჰყავდეთ პოეტები,—მათი უკანასკნელი დროის პოეზია მძლავრად ეხება საზოგადო ცხოვრებას.

სომხეთა მოთხოვნილებით მწერლობა ხალხის ცხოვრებზე აღმოცენდა,—უფრო დინჯად და უფრო დაკვირვებულად, ვიდრე ქართული მწერლობა, იკვლევს იგი ამ ცხოვრებას და ამიტომ მისი განვითარებაც უფრო მკვიდრი გამოდგა. ამჟამად სომხებს რამდენიმე კარგი რომანისტი ჰყავთ, მათ საგაზეთო წერილებს აშკარად ეტყობა, რომ დამწერმა არა თუ შეისწავლა ცხოვრება, არამედ დასავლეთ ევროპასაც გაეცნო.

მოთხოვნილებითან ერთად განვითარდა სომხების დრამატული მწერლობაც,—მაგრამ ყველაზე უფრო მდიდარია მათი ნათარგმნი ლიტერატურა, რომელიც ქართველებში თითქმის სრულებით არ არსებობს. სომხებს თითქმის ყველა გამოჩენილი უცხო მწერლების ნაწარმოები აქვთ გადათარგმნილი. ზოგიერთი მწერალი, მაგ. გიორგი, შილლერი, შექსპირი, ბაირონი და სხ. სრულად გადათარგმნილია სომხურად. „ფაუსტი“ ხომ საუკეთესო ლექსებით არის ნათარგმნი. მდიდარია სომხების საყმაწვილო მწერლობაც და კიდევ უფრო მდიდარია—ს. მეცნიერო, რომელიც უმეტეს ნაწილად, რასაკვირველია, ნათარგმნი არის. ერთის სიტყვით სომხები მედრად და დაჟინებით შრომობენ თავიანთ მწერლობის გამდიდრებისთვის; საამისოდ სთარგმნიან კიდევ უცხო ენებიდან სხვა და სხვა თხზულებებს და ამაშიაც ქართველებზე წინ ღვანან. ამ თარგმანებს უმაღლეს სასწავლებლებიდან შინ დაბრუნებულები კისრულობენ. ყოველი მათგანი თვის წვლილს კისრულობს და ერთ თარგმანს მინც აწვდის მშობელ ერის მწერლობას... სად ვხედავთ ჩვენ ასეთსავე შრომას ქართველ ახალგაზდობაში? ორიოდ თუ მოიპოვება მათში ასეთი, რომ თავის ცოდნას ახმარებდეს ქართულ მწერლობას. აგერ 6—7 წელიწადია, ყოველწლიურად რამოდენიმე ახალგაზდა ქართველი ბრუნდება გერმანიიდან და საფრანგეთიდან და მათი არსებობა კი არსად არა სჩანს,—არც უცხო ენებიდან სთარგმნიან რასმე. ევროპიულ კლასიკების ნათარგმნს ვერ ვხედავთ ქართულად, ვერ ვხედავთ აგრეთვე სამეცნიერო წიგნების თარგმნასაც. სომხები გერმანიიდან შრომის სიყვარულით აღქურვილი ბრუნდებიან, ქართველი კი იქიდან მხოლოდ თეორიებით დაბარგებული ბრუნდება, ხშირად ისეთ თეორიებით, რომელთაც ქართველების ცხოვრებაში არავითარი ნიჟარა არა აქვთ.

ოთხმოციან წლებშიყოველწლიურად 50-60 წიგნი იბეჭდებოდა ქართულად, ახლა კი მეტი გამოდის, მაგრამ ეს სულ წვრილ-წვრილი წიგნაკებია, ხშირად უმნიშვნელო და ხალხისთვის უსარგებლო, და ამგვარად ამ მხრივაც ქართველთა ცხოვრების კულტურული ავლა-დიდება მეტად მცირეა, აქაც ქართველების ცხოვრებას მეტად უმნიშვნელო განვითარება დაეტყო, რადგან აქაც არ არის მრავლად თავის საკუთარ საგნის საფუძვლიანად მკოდნე და ერის კეთილდღეობის სურვილით გატაცებული ადამიანი.

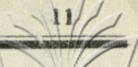
ანტურ ლეისტა.

სიტყვა „ჩარტი“ ნიშნავს ჩარტიას, პეტციას, რომელშიაც აღნიშნული იყო ინგლისელ მუშათა მოთხოვნილებანი. იმ დროს, როცა ინგლისში ჩარტიტების მოძრაობა დაიწყო, სათარანგეთში და გერმანიაში ინტერნაციონალური მუშათა ასოციაცია უკვე შედგენილი იყო და მუშათა შორის გაცხარებული მუშაობა ჰქონდა. თავის შინაარსით ორივე მოძრაობას—ჩარტიტულსა და სოციალისტურს—ერთნაირი მიზანი ჰქონდა: მართვა-გამგეობის ხელში ჩაგდება მუშათა კლასის ეკონომიური განთავისუფლება.

მაშინგვის გაჩენამ, მრეწველობის სწრაფმა განვითარებამ შესაფერი ცვლილება მოახდინა მუშათა კლასის გონებრივ შემეცნებაში. ჯერ კიდევ 1780 წელს ინგლისში რადიკალები არისტოკრატების, სცენგოკისა, პიტტისა და ჰერცოგ რიჩმონდელის მეთაურობით, საყოველთაო საარჩევნო უფლებას თხოულობდნენ, მაგრამ საფრანგეთის რევოლუციით შეშინებული არისტოკრატები მალე ჩამოშორდნენ პარტიას და მთელი თავისი ძალდონე საფრანგეთის რევოლუციის ჩაქრობას მოახმარეს.

პრემიერ-მინისტრმა პიტტმა, რასაკვირველია, მალე დაივიწყა რეფორმები და შხად იყო რევოლუციონურ საფრანგეთისთვის ომი გამოეცხადებინა, მაგრამ ინგლისის დემოკრატიული პარტია, რომელიც საესებით თანაუგრძობდა საფრანგეთის რევოლუციონერებს, ამ განზრახვას წინ აღუდგა და არამკითხე მინისტრს ომზე დროებით ხელი აღებინა. პიტტმა მალე მოიკრიბა ღონე: გააუქმა „ჰაზეას კორპუსი“, აკრძალა დემოკრატიული კავშირები, დაითხოვა ფერეინები, რეფორმისტების ბელადები დაპატიმრა, დემოკრატიული პარტია თითქმის საესებით მოსპო და ომი დაიწყო. მოკლე ხანში ინგლისმა ხელთ იგდო ყველა ზღვები და მასთან ერთად აზიისა და ამერიკის ბაზარი. ინგლისის მრეწველობა საოცარის სისწრაფით გაიზარდა და განვითარდა. მიუხედავად იმისა, რომ ახალი მანქანები მოიგონეს, საქონელს ისეთი გასავალი ჰქონდა, რომ მუშებს სანთლით ეძებდნენ და ხელფასმაც ძალიან აიწია. ასეთ დროს შეუძლებელი იყო პოლიტიკურ ბრძოლაზე ფიქრი. ეკონომიურმა კეთილდღეობამ და რეპრესიებმა რეფორმატორებს ნიჟარა გამოაცალეს და გამარჯვების იმედი მოუსპეს. მაგრამ სურათი მალე გამოიცვალა. ჩამოვარდა თუ არა მშვიდობიანობა, კრიზისიც დაიწყო,—საფრანგეთსა და გერმანიაში იმდენად განვითარდა მრეწველობა, რომ საგარეო ბაზარზე ამ ქვეყნების საქონელი ზოგიერთ შემთხვევაში კონკურენციას უწევდა ინგლისის საქონელს. აუარებელი მუშა დარჩა უსაქმოდ. მათ მიემხრო მთელი არმია ომის გათავების გამო დათხოვნილ სალდათებისა და მატროსებისა. გაკირვებამ, უსაქმობამ და შინშილობა სწრაფად შექმნა ძლიერი არმია პროლეტარიატისა, რომელიც ისევ პოლიტიკას ეცა და პოლიტიკური რეფორმები მოითხოვა. მთავრობა ხელს არ იღებდა რეპრესიებზე და ამით ხელს უწყობდა უკმაყოფილების ზრდას და რევოლუციონურ მოძრაობის განვითარებას.

მოძრაობას ხელმძღვანელობდნენ ნაცადი ბელადები რევოლუციისა ბერდტი, გენტი და მიიორი ჰარტიენგი, მაგრამ მოძრაობის გენერლად ითვლებოდა განთქმული პუბლიცისტი და შესანიშნავი ორატორი კობეტი, რომელსაც დიდი გავლენა ჰქონდა მოპოვებული დემოკრატებზე. მოძრაობა დღითი

დღე იზრდებოდა. მაგრამ არც მთავრობას ეძინა. მან მიიხზრო მემამულენი, არისტოკრატია, საშუალო კლასის ერთი ნაწილი და ბრძოლისათვის მოემზადა. 1816 წელს მთავრობამ შესაფერად დააფასა პრესის ძალა და ქალაქს ფასი დაადო, მაგრამ ვერც ამ ხერხმა გასჭრა. კობეტმა ერთი სამად უკლო გაზეთის ფასს, რის გამო რამდენიმე ასი ათასი ახალი მკითხველი მოიპოვა. 1819 წელს 16 აგვისტოს მანჩესტერში პეტერსის ველზე გენტმა მოიწვია კრება, რომელსაც უნდა განეხილა რადიკალ-რეფორმისტების მოთხოვნებიანი შეიკრება 60,000 კაცი. დაიწყო თუ არა კრება, იქვე საფარიდან გამოვიდა უმეტეს ნაწილად ფაბრიკანტების აგან შემდგარი ცხენოსანთა რაზმი, რომელმაც ხმალი იშოშვლა და ხმის ამოუღებლად ხალხს მიესია. რაზმმა რომ ვერაფერი გაარიგა, ორი დრაგუნთა ესკადრონი ჩაერია საქმეში. ბრძოლის ველზე დარჩა 400 მოკლული და დაჭრილი მუშა. ამის გამო მთელ ინგლისის მუშა ხალხს აღშფოთებისა და ადელვების გმინვა აღმოხდა გულიდან. მაგრამ მთავრობამ ეს სისხლისღვრა არ იკმარა და რეპრესიებს მიჰყო ხელი. პარლამენტმა მიიღო განთქმული ექვსი დადგენილება, რომელსაც ხალხმა „პირში ბურთის ჩამჩრელი კანონები“ დაარქვა. ამ კანონების ძალით, ნებადაურთველად აკრძალული იყო კრების გამართვა, ადმინისტრაციას ნება ეძლეოდა მიხეზის აუხსენლად გაეჩხრიკა მოქალაქის ბინა, ვინც ვინმეს პრესაში შეურაცყოფას მიუყენებდა, მას სხვა ქვეყანაში გადასახლებდნ და სხ. საფრანგეთის რევოლუციის ნაცადმა და გაწვრთნილმა ტისლუქდმა შეთქმულობა მოახდინა ყველა მინისტრების ამოსაყლტად, მაგრამ შეთქმულები ვიღაცამ გასცა და ყველანი სიკვდილით დასაჯეს. მთავრობამ რეპრესიებს უმატა. ორი წლით გააუქმა „ჰაბენას კორპუსი“ და ციხე-საპყრობილებში მოძრაობის მეთაურებით გაავსო. აგიტაცია იკლო, კრებები კიდევ იზარბებოდა, მაგრამ წინანდელი აგიტაცება და რევოლუციონური აღფრთოვნება აღარსად იყო.

პირდაპირ შეტაკებაში დამარცხებულმა მუშა ხალხმა მალე მაინც ისევ ხელი მიჰყო საარჩევნო უფლებისთვის ბრძოლს. საფრანგეთის 1830 წ. რევოლუციის შემდეგ ინგლისის ლიბერალებმა გამართეს აგიტაცია საარჩევნო უფლების გასაფართოებლად. მუშა ხალხი შეუერთდა მათ და მხარი დაუჭირა. 1832 წელს ქვედა პალატამ მიიღო ბილი საარჩევნო რეფორმისა, მაგრამ ზედა პალატამ უარყო იგი. ვაბრაზებულმა მუშა ხალხმა მთელ ინგლისს მოუწოდა, არავითარი გადასახადი არ მისცეთ მთავრობასო. ხალხმაც შესაფერი პასუხი გასცა ამ მოწოდებას და მთავრობა იძულებული შეიქმნა, დაეთმო და საარჩევნო უფლება გაეფართოვებია.

მანქანების გამოგონებამ, მრეწველობის განვითარებამ და კაპიტალისტურმა წარმოებამ სწრაფად შესცვალა ინგლისის ცხოვრება. სახელოსნოები თანამედროვე ფაბრიკებად გადაიქცა, უბრალო დაბები—თანამედროვე უზარმაზარ ქალაქებად; ხალხი შეჯგუფდა, დიდ ქალაქებში შეიკრა; ხელფასმაც აიწია, რის გამო სოფლებიდან აუარბებელი ხალხი მოაწყდა ქალაქს. პროლეტარიატის არმია ისევე სწრაფად იზრდებოდა, როგორც ბურჟუაზიის ძალა. კლასთა წინააღმდეგობა და სხვა და სხვაობა მათის ინტერესებისა თანდათან აშკარა ხდებოდა. ეს წინააღმდეგობა პროლეტარიატსა და ბურჟუაზიის შორის ნათლად გამოიხატა 1832 წლის რეფორმის შემდეგ. ბურჟუაზიული პარლამენტი მეორე დღესვე წინ აღუდგა მუშათა მოთხოვნებებს დასურვილს. დაუყენებლივ გამოიკა კანონები წინააღმდეგ ირლანდიისა და პრო-

ფესიონალურ კავშირებისა; ახალ საქალაქო დებულების ძალით საქალაქო თვითმართველობა მარტო ბურჟუაზიის ხელმძღვანელთა ხელში; წინანდელ კანონებით ყოველი თემი და ქალაქი მოვალე იყო შეენახა ღარიბი, ახალ კანონით კი საქმესე მოეწყო, რომ საზოგადოებას არ შეეძლო ნივით და ფულით დახმარება აღმოეჩინა ღარიბებისთვის. ღარიბებისთვის ახლად დაარსებულ სახლებში ცხოვრება შეეძლოთ მხოლოდ ბავშვებსა და მოხუცთ, ხოლო ჯან-საღები ისეთ პირობებში იყვენ ჩაყენებული, რომ მათი დგომა და ცხოვრება ასეთ სახლებში შეუძლებელი იყო. ამგვარ კანონის საშუალებით ბურჟუაზიის ქირაზე მომუშავეთა გამრავლება და მუშახელის გაიფხვება უნდოდა.

1837 წელს ლონდონში მუშათა წარმომადგენლებმა „მუშათა ასოციაციის“ კავშირი შეადგინეს და განთქმული ექვსი მუხლი შეიმუშავეს. მუშები თხოულობდნ: 1) საყოველთაო სარჩევნო ხმის უფლებას ყველასათვის, ვინც კი სალი გონების პატრონი იყო და ბოროტმოქმედებაში არ იყო შემჩნეული; 2) ყოველწლიურ პარლამენტს; 3) ფარულ კენჭის ყრას, 4) ჯამაგირი დებუტატებისთვის, 5) თანასწორ საარჩევნო ოლქებს და 6) პარლამენტში გასაგზავნ კანდიდატებისთვის ქონებრივ ცენზის გაუქმებას. მუშებმა ეს პეტიცია ინგლისის პარლამენტს გადასცეს. მუშათა მოთხოვნებების განხორციელება ნიშნავდა ინგლისის სახელმწიფოში მთავარ ძალის გადასვლას მუშა ხალხის ხელში, არისტოკრატისა და ბურჟუაზიის შესუსტებას. დაიწყო არაჩვეულებრივი, ენერგიული და მხნე აგიტაცია. მუშებს შეუერთდა წვრილი ბურჟუაზიაც. ვადწყვეტილი იყო ინგლისის ყველა კუთხეში გაეგზავნათ აგიტატორები და პეტიციაზე ხალხისთვის ხელი მოეწერინებინათ. მოძრაობა საოცარის სისწრაფით გაიზარდა. საერთოდ გამართული იყო 500-ზე მეტი კრება: პეტიციაზე ხელი მოაწერა 1,250,000-მა კაცმა, თითო კრებას ესწრებოდა, სულ ცოტა, 30,000 კაცი. ზოგ კრებას დაესწრო 200,000, ხოლო ერთს—300,000 კაცი. მამაკაცები, დედაკაცები, ბავშვები და მოხუცი წითელ დროშებით რამდენიმე ვერსის მანძილზე მიდიოდნ კრებაზე დასასწრებლად. საერთო აღფრთოვნებამ უმაღლეს წერტილამდე მიაღწია. ბურჟუაზია დაფრთხა, შეშინდა და საბრძოლველად მოემზადა. მთავრობამ ბურჟუაზიის იარაღი დაურიგა გასაფარჯიშებლად ჩარტისტებმა ეს საბუთი ხელზე დაიხვიეს და თვითონაც შეუდგენ შეიარაღებას. ყვალს კარგად ესმოდა რომ ჩარტისტულ მოძრაობას საფუძვლად ედო სოციალური მიზანი, პოლიტიკური მოთხოვნებიანი კი იყო მხოლოდ გარეგანი ფორმა. 1838 წელს 12 დეკემბერს მეფემ გამოსცა ახალი ბრძანება, რომელიც ღამე კრების გამართვას კანონის წინააღმდეგად სცნობდა. დაიწყო რეპრესიები. ჩარტისტების საუკეთესო ორატორს სასამართლომ 18 თვით დაპატიმრება მიუსჯა სტემბრიჯში წარმოთქმულ სიტყვისთვის. ბირმინგამში მოწვეულ კონვენტზე ერთმა ბელადმა, კონორმა, განაცხადა, რომ მთავრობის ძალას ჩვენი ძალა უნდა დაეუპირდაპიროთო. მალე ჩარტისტებმა სიტყვა საქმეზე გადიტანეს. სამხრეთ ვალისში დაიწყო არეულება. 13 მაისს ჩარტისტების კრებამ, რომელსაც 5000 კაცი დაესწრო, დადგინა: 1) ერთ და იმავე დღეს ყველამ ბანკებიდან გამოიტანოს შესანახად შეტანილი ფული; 2) საქონელი ვიყიდოთ მხოლოდ ჩარტისტებისგან; 3) ვიუქმოთ „წმინდა თვე“ და ამ ხნის განმავლობაში მუშაობა შევაჩეროთ და 4) ყველანი შევიარადეთო. 12 აგვისტოს გაფიცვა და ბანკებიდან ფულის გამოტანა უნდა დაწყებულ-

ლიყო. გაზეთი „ჩრდილოეთის ვარსკვლავი“ წინადადებას იძლეოდა, დედოფალს ვთხოვოთ, რომ მინისტრებად ჩარტი სტები დანიშნოს და ეს თხოვნა გაუფხავნოთ 500,000 „მშვიდობის მოყვარე შეიარაღებულ კაცის ხელითაო.“ მანჩესტერშიან მომხდარმა კრებამ, რომელსაც ნახევარ მილიონამდე კაცი დაესწრო, დაადგინა: თუ პარლამენტმა ჩვენი ხარტია არ შეასრულა, ჩვენ თვითონვე განვახორციელოთ იგი იარაღითაო. 1839 წელს ივნისის 14 დეპუტატმა ატყუებდა ეს პეტიაცია პარლამენტს ვადასცა. მილიონ ნახევარ მუშის თხოვნას პარლამენტმა სიცილით გასცა პასუხი. ინგლისის მუშა ხალხმა მწვევედ იგრძნო ეს შეურაცხველი, მაგრამ თავის მუქარა ვერ შეასრულა. ჩარტისტებმა ვერ დაამტკიცეს თავიანთი ერთსულლოვანობა, ერთი პირი და მტკიცე ორგანიზაცია და შედგენილი გეგმა ჩაიშალა.

კონვენტი დაიშალა, მაგრამ მალე ისევ შეიკრიბა შემდეგ ამბის გამო. 8 ივლისს პოლიცია თავს დაესხა ერთს კრებას და ძალა იხმარა, მაგრამ მუშები მაგრა დაუხვდნენ და პოლიციელები იფრინეს. კონვენტმა მოწოდება გამოსცა და პოლიცია სამარცხვინო ბოძზე მიაკრა. 15 ივლისს ბირმინგემში ხელახლა დაიწყო არეულობა, ორიოდე საათის განმავლობაში დაიწვა 30 სახლი. მთავრობა თავისას არ იშლიდა და კონვენტის წევრებს ზედი-ზედ აპატიმრებდა. 20 ივლისს ნიუ-კესტლშიაც დაიწყო არეულობა. ბირინგემის არეულობის სამ მეთაურს სიკვდილით დასჯა გადაუწყვეტეს, მაგრამ აპატიეს. კონორისა, სტეფენის და მრავალ სხვა ბელადების დაპატიმრებამ ავტაცია შეასუსტა. ჩარტისტებმა კარგად შეიგნეს საქმის მდგომარეობა და გადასწყვეტეს აჯანყების დაწყება. 4 ნოემბერს, დილის 4 საათზე, ორ რაზმად დაყოფილი მუშები ქალაქ ნიუპორტს შეესიენ და ციხეზე იერიში მიიტანეს. მუშები დამარცხდნენ, ბევრი ხალხი დაიუღლება. სამი ბელადი—ფორსტი, ვილიამი და ჯონსი სამუდამოდ გადაასხლეს ანგლისიდან. მთავრობამ რეპრესიებს უმატა.

(დისასრული იქნება)

სოციალისტური მოძრაობა ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

(ენ ლონგისი)

დიდი ხნის განმავლობაში დიდებული ამერიკის რესპუბლიკა მეტის მეტად ნელის ნაბიჯით ითვისებდა სოციალისტურ იდეებს. ამ მხრით ამერიკა თითქმის ყველა ქვეყნებს ჩამორჩა. ამავე დროს არც ერთ სხვა ქვეყანაში ისე ადრე არ უჩენია თავი სოციალისტურ მოქმედებას, როგორც ჩრდილოეთ ამერიკის შტატებში, და, უკანასკნელ ნახევარ საუკუნის განმავლობაში, ისეთი უმნიშვნელო როლი სახალხო პოლიტიკაში არსად არ ჰქონია სოციალიზმს, როგორც ამ ქვეყანაში.

უკანასკნელ საუკუნის ცნობილ უტოპისტების უმეტესმა ნაწილმა და მათმა მიმდევრებმა ამერიკა ამოარჩიეს სამოქმედო ასპარეზად. მხოლოდ იქ, ატლანტიურ ოკეანეს მეორე ნაპირზე, იპოვეს სოციალიზმს რეფორმატორებმა ის ახალი ქვეყანა, სადაც განხორციელებული იყო სარწმუნოებრივი და პოლიტიკური თავისუფლება, რომელიც ჯერ უცნობი ხილი იყო ევროპისათვის. იმ დროს ჩრდილოეთი ამერიკა ურცხვ თემებად იყო დაყოფილი. ამ თემებში დაიწყო პირველად ცდარობერტ ოუენისა, ფურიესი და კაბეს დიდებულ უტოპისტების განხორციელებისა.

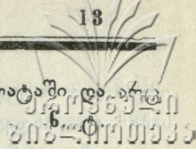
მაგრამ ჩრდილოეთ ამერიკის შეერთებულ შტატების თანამედროვე სოციალისტური მოძრაობა თავის დასაწყისითა და

განვითარებით არაფრით არ არის შეკავშირებული მე-XIX საუკუნის შუა წლების კომუნისტურ კოლონიებთან. ესენებულ უტოპისტების ცდას თითქმის არავითარი გავლენა არ ჰქონია საზოგადოებრივ აზრზე და მალეც მივიწყებული იქნა.

სამაგიეროდ, 1850 წლიდან და უფრო კი 1866 წლის სამოქალაქო ომის შემდეგ ნიუ-იორკსა, ცინცინატსა, ჩიკაგოსა და სხვა ქალაქებშიაც აღმოჩნდნენ თანამედროვე სოციალისტურ იდეებით გამსჭვალული ჯგუფები, რომელნიც თავის მიზნად ასახელებდნენ მუშათა კლასის ორგანიზაციის საშუალებით საწარმოვო იარაღის განსაზოგადოებრივებას. ჯგუფებში მონაწილეობის მიმღებთა უმეტესობა ემიგრანტი გერმანელები იყვნენ, უმცირესობა კი—ფრანგები, იტალიელები და პოლონელები. ინტერნაციონალის განყოფილება, რომელიც მე-70 წლებში დაარსდა, თითქმის საცხებით გამოქცეულ გერმანელებისგან შედგებოდა. ამ ჯგუფებს ამერიკელ მუშებზე სრულიად არავითარი გავლენა არ ჰქონდათ. 1877 წლის მიწურულში დაარსებული სოციალისტური მუშათა პარტია ოცი წლის განმავლობაში თითქმის არაფრით განსხვავდებოდა ზემოხსენებულ ჯგუფებისგან ამ პარტიის წევრებს საერთო არა ჰქონდათ რა ამერიკელთა ენასთან და იდეებთან, არავითარი გავლენა არ ჰქონდათ და პრაქტიკულად ეროვნულ-პოლიტიკურ ცხოვრების გარეშე იდგნენ. ისინი მხოლოდ იმით კმაყოფილდებოდნენ, რომ ლულსა სვამდნენ და „მარქსის ფილოსოფიაზე“ კამათობდნენ. 1878 წელს ამ პარტიამ მოახერხა და ნიუ-იორკში საკუთარი გაზეთი გაიჩინა, რომელიც დღესაც არსებობს და სახელად „ნიუ-იორკის სახალხო გაზეთი“ ჰქვია.

მე-XIX საუკუნის უმეტეს ნაწილის განმავლობაში შეერთებულ შტატებში სოციალისტურ მოძრაობისთვის საჭირო პირობები არ არსებობდა. ამერიკის შტატების ფედერაციაში ირიცხებოდა აუარებელი მესაკუთრე გლეხი, ხოლო მრეწველობა ის იყო იბადებოდა. შემდეგ, როცა მრეწველობამ საოცარის ძალით იფეთქა, ახლად შემდგარ პროლეტარიატს შეძლება მიეცა კარგი სამუშაო ქირა მიეღო; გარდა ამისა ეს პროლეტარიატი ისეთ სხვა და სხვა ნაირ ელემენტებისგან შესდგებოდა, რომ მასში კლასიურ შეგნების განვითარება მეტად ძნელი იყო.

მაგრამ შეერთებულ შტატების მცხოვრებთა რაოდენობა და კაპიტალისტური წარმოება საოცარის სისწრაფით იზრდებოდა. 1850 წელს ჩრდილოეთ ამერიკაში ირიცხებოდა 13 მილიონი მცხოვრები, ხოლო 1900 წელს ეს რიცხვი 76 მილიონამდე ავიდა. 1830 წელს ამერიკის შტატების ეროვნული ქონება დაფასებული იყო 7 მილიარდ დოლარად (დოლარი ჩვენებურ ორ მანათს უდრის), 1890 წელს კი ეროვნულ ქონება დაფასებული იყო 65 მილიარდად. 1830 წელს ეროვნული ქონება ცოტად თუ ბევრად თანასწორად იყო განაწილებული მცხოვრებთა შორის, 1890 წელს კი ამ ქონების ნახევარზე მეტი ეკუთვნოდა 40,000 ოჯახს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეკონომიურ ცხოვრებაში მოხდა კაპიტალის კონცენტრაცია და ცენტრალიზაცია. თითქმის ყოველ დღე არსდება ახალ-ახალი ტრესტები, რომელთაც ას მილიონობით აქვთ თანხა, და ეს გარემოება ხელს უწყობს კლასობრივ წინააღმდეგობისა და ბრძოლის განვითარებას. 1881 წლიდან 1901 წლამდის ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოხდა 14,000 გაფიცვა, რომელშიაც მონაწილეობა მიიღო შვიდ მილიონმა მუშამ. 1891 წელს დიდი გაფიცვა მოხდა ლაკემერში, 1892 წელს—ტონსენსტედში, 1891 წელს—ჩი-

კავშირში, რომელსაც დიდი სახელი აქვს გაფიცვათა ისტორიაში. ამ გაფიცვას ხელმძღვანელობდა სახელგანთქმული და მკვერმეტყველი მდივანი რკინის გზებზე მოსამსახურეთა კავშირისა, ვინმე ე. დებსი. 1897 წელს მან დააარსა ახალი სოციალ-დემოკრატიული პარტია, რომელიც ცოტა ყოყმანის შემდეგ, ინტერნაციონალურ სოციალიზმის საზოგადო თეორიაზე ააშენა. 1900 წელს ერთმანეთს შეეჯეროდნენ სოციალ-დემოკრატიული პარტია და უმეტესი ნაწილი მუშათა სოციალისტურ პარტიისა, რომელშიაც განხეთქილება მოხდა მებრძოლ რაზმსა და პარტიის ზოგიერთ ბელადთა შორის. ახალმა კრიზისმა ძალიან შეუწყო ხელი სოციალისტურ იდეების განვითარებას. ჩვენ ვამბობთ 1902 წელს პენსილვანიაში მომხდარ დიდებულ გაფიცვაზე, რომელმაც მაისიდან ოქტომბრამდის გასტანა. საპარლამენტო არჩევნების დროს სოციალისტურ პარტიის პროგრესი თვალსაჩინო აღმოჩნდა, — მან 223,000 კენჭი შეაგროვა. ამის შემდეგ სოციალისტურ მოძრაობის პროგრესი არ შეჩერებულა. პარტია სისტემატიურად იზრდება და მთელ შეერთებულ შტატებს ედება. სოციალიზმს ამერიკის 45 შტატსა და 3 ოლქში 30,000 მუდმივი წევრი ჰყავს. სოციალიზმი საზღვარ გარეთიდან შემოტანილი თეორია აღარ არის, ის ახლა ნამდვილი ამერიკულია, რაიც დამტკიცდა 1904 წელს ჩიკაგოში მომხდარ კონგრესზე, სადაც 183 დელეგატიდან 129 ნამდვილი ამერიკელები იყვნენ. ამ კონგრესზე ამერიკის ყოველ მოზრდილ შტატს თავისი დელეგატი ჰყავდა.

იზრდება სოციალისტური პრესაც. ამერიკაში, სადაც დაარსებული იყო უდიდესი გაზეთები, ძნელი იყო ისეთ პრესის გაჩენა, რომელიც განსაკუთრებით მუშა ხალხის კლასობრივ მისწრაფების გამოხატველი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ეს საქმეც მოხერხდა. დღეს ამერიკაში აუარბელი სოციალისტური ჟურნალ-გაზეთობა გამოდის ინგლისურ, ფრანგულ, გერმანულ, ირლანდურ, მადიარულ, ებრაულ, ჩეხურ და იტალიურ ენებზე.

ამერიკულ სოციალისტურ მოძრაობას თავისი თეორეტიკოსებიც ჰყავს და რამდენიმე სეროზული ჟურნალიც აქვს. ა. სიმონსი, უაილი, გენტი, მორტისი, სილაკტი, უნტერმანი, მილლი, ალდუსერნონ ლეი და ჯორჯ სპარგო სოციალიზმის განთქმული თეორეტიკოსები არიან. დიდი სახელი აქვს აგრეთვე იოვის უნივერსიტეტის განთქმულ პროფესორს ჯორჯ გერონსს, რომელმაც თავისი კათედრა დაჰკარგა მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ქრისტიანულ სოციალიზმს ჰქადაგებდა პარტიის მეთაურად ითვლებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ჯორჯ გერონსი სოციალისტურ პარტიას შეუერთდა.

როგორც ინგლისში, ისე ამერიკაშიც ხელმეორე კენჭის ყრა არ არის; არჩევნების დროს ის კანდიდატი იმარჯვებს, რომელსაც შედარებით მეტი ხმა ერგება. სოციალისტური პარტია არჩევნებში მუდამ ოპოზიციაში უდგას სხვა პარტიებს, — იმ ადგილებშიც, სადაც სოციალისტ კანდიდატს გამარჯვების იმედ სრულიად არა აქვს, ის მაინც იღვამს ყუთს და სოციალისტი ამომრჩეველნიც მას აძლევენ კენჭს. ამის გამო დემოკრატიული პარტიები სამართლიანად უსაყვედურებენ სოციალისტებს, — ასეთი ტაქტიკით თქვენ ზარალს აძლევთ დემოკრატებს, ვინაიდან თქვენი მუდმივ განცალკევების მეოხებით ამა თუ იმ ოლქში არჩევნების დროს, შეიძლება, დემოკრატიისთვის არა სასურველმა პირებმა გაიმარჯვონო. ალბად ეს ტაქტიკა მიზეზი იმისა, რომ სოციალისტურ პარტიას, თუმც არჩევნების დროს ნახევარი მილიონი ხმა მიიღო, არც ერთი

დემუტატი არა ჰყავს არც დემუტატთა პალატაში და არც ვაშინგტონის სენატში.

ქალთა მოძრაობის ისტორიიდან.

მეცხრამეტე საუკუნეში ევროპისა და ამერიკის სახელმწიფოთა დემოკრატიზაციამ ცოტად თუ ბევრად ფრთა შეაკეცა ხევრულ ძალის ბატონობას და სამართლიანობის პრინციპს სახელმწიფოში უფრო მეტი ადგილი და მნიშვნელობა მისცა, ვიდრე მას ჰქონდა წინა საუკუნეებში. ამ დემოკრატიზაციამ დიდი ცვლილება და გაუმჯობესება შეიტანა დედაკაცის მდგომარეობაშიც. ქალთა მდგომარეობის გაუმჯობესებამ ალაგ-ალაგ უტოპისტების მოლოდინსაც კი გადააჭარბა და ზოგიერთ სახელმწიფოში (ამერიკის ზოგიერთ შტატებში, ავსტრალიის ფედერაციაში) ქალებსაც ისეთივე პოლიტიკური უფლებანი მიანიჭა, როგორც მამაკაცებს.

დედაკაცის მდგომარეობის ისტორიის რომ თვალი გადავავლოთ, ნათლად დავინახავთ, რომ დღემდის მიზეზი დედაკაცის დაბეჩავებისა იყო უფლება ძლიერისა. ძლიერის უფლება არც დღეს მოსპობილი და არც ამ ახლო მომავალში მოსპობა. მაგრამ ის კი ცხადია, რომ თანდათან სამართლიანობა ამარცხებს ძალის უფლებას და, იმედია, ერთ დროს სრულიად მოსპობს მას.

პირველი სერიოზული აგიტაცია ქალთა სასარგებლოდ ეკუთვნის დიდებულ საფრანგეთის რევოლუციას. ამერიკის განმათავისუფლებელ მოძრაობის მაგალითით აღფრთოვანებულმა საფრანგეთის ქალმა კარგად იმარჯებოდა რევოლუციის დროს საერთო გატაცებით და ხმამაღლა მოითხოვდა თავისი ადამიანური უფლებანი. დედაკაცებიც აჰყენენ მამაკაცების მაგალითს და შეადგინეს საკუთარი „დეკლარაცია დედაკაცის უფლებათა“, დააარსეს საკუთარი კლუბი და ენერგიულად შეუდგნენ აგიტაციას. ქალთა მოძრაობას მხარს უჭერდა იმ დროის შესანიშნავი ფილოსოფოსი კონდორსე, რომელიც ამის შესახებ სწერდა: „რომელ პრინციპისა და რომელ უფლებების ძალით სწავრავნენ დედაკაცს რესპუბლიკურ სახელმწიფოში? საერო წარმომადგენლობა ნიშნავს მთელი ერის წარმომადგენლობას. მაგრამ განა დედაკაცი ერის ნაწილი არ არის? ლაპარაკობენ, ვითომ დედაკაცებისა და მამაკაცების პოლიტიკური გათანასწორება დედაკაცს ოჯახს მოაშორებსო. შორიდან ეს საბუთი თითქო მართალია, მაგრამ ნამდვილად იგი ერთ გროზადაც არა ღირს. ეს საბუთი სრულიად არ შეეხება იმ ქალთა აუარბელ ჯარს, რომელიც არც გათხოვილნი არიან და არც საკუთარი ოჯახი აქვთ. მაგრამ თუ შემოხსენებულ საბუთს სამართლიანად იღვიარებთ, მაშინ ამავე საბუთის ძალით ქალებს უნდა ავეუკრძალოთ მოსამსახურეობა და ვაჭრობა-მუშაობა, რადგან ვაჭრობაც და ქარხნებში მუშაობაც, ქალს საკუთარ ოჯახს აშორებს!“

ნაპოლეონის დროს ქალთა მოძრაობა მიყუჩდა, ხოლო რესტავრაციამ იგი თითქმის სულ მოსპო. წარსულ საუკუნის შუა წლებში, ევრედ წოდებულ ქალთა ემანსიპაციის ხანაში, ლიტერატურაში ხელახლად აღიძრა ქალთა მოძრაობაზე ლაპარაკი. მწერალი ქალი ყოჩა ზანდი, ლაბულე და ლეგუვე მძლავრი დამცველები იყვნენ დედაკაცის უფლებისა. მაგრამ მეორე რესპუბლიკის დროს, ნაპოლეონ მე-III ის ვავლენით, ისევ მიყუჩდა აგიტაცია ქალთა სასარგებლოდ. მეორე იმპერიის დროს ქალთა მოძრაობა მხოლოდ

იმში გამოიხატა, რომ დაარსდა რამდენიმე საქალბეო „კურსები“ (ეხლანდელი გიმნაზიები), რომელთაც შესამჩნევი სარგებლობა მოუტანეს საფრანგეთის ქალებს, რომელნიც იმ დრომდის მხოლოდ იეზუიტურ მონასტრებში იღებდენ განათლებას.

ინგლისს პირველობა ეკუთვნის ქალთა მოძრაობის ისტორიაში. ჯერ კიდევ მე-XVII საუკუნეში „რობინზონ კრუსო“ ავტორმა დანიელ დეფოემ გამოსცა შესანიშნავი პამფლეტი ქალების უფლებათა დასაცავად, რომელმაც დიდი აყალ-მაყალი და მითქმა-მოთქმა ასტეხა მთელ ინგლისში. მას აქეთ მოძრაობა ხან სუსტდებოდა და ხან ძლიერდებოდა, მაგრამ გარკვეული კალაპოტი მიიღო მხოლოდ წარსულ საუკუნის მეოცე წლებში, როდესაც, ხანგრძლივ რეაქციის შემდეგ, ლიბერალიზმმა გაიმარჯვა და ქალთა საკითხიც ხელმეორედ გამოვიდა საზოგადოებრივ ასპარეზზე. მესამოცე წლებში ქალთა მოძრაობა გამარჯვების გზას დაადგა; გამოვიდა სპეციალური ყურნალი, რომელიც დღესაც გამოდის, და დაარსდა კერძო საქალბეო სასწავლებლები. მე-70 წლებში დაარსდა უმაღლესი საქალბეო სასწავლებელი, განსაკუთრებული საზოგადოებანი, რომელთაც სქესთა პოლიტიკურ თანასწორობის მოპოვნეა ჰქონდათ მიზნად, და საზოგადოებრივი აზრი შესამჩნევად გადიხარა ქალებისაკენ. ქალთა მოძრაობას დიდი სარგებლობა მოუტანა განთქმულმა ფილოსოფოსმა და ეკონომისტმა ჯონ სტიუარტ მილმმა, რომელიც ლონდონის საქალბეო საზოგადოების თავმჯდომარედ ითვლებოდა მეოთხმოცე წლებში ქალთა მდგომარეობა შესამჩნევად გაუმჯობესდა. გათხოვილ ქალების უფლებები გაფართოვდა, საზოგადოებრივ და ადგილობრივ დაწესებულებებში დედაკაცმაც შესდგა ფეხი.

ამერიკაში ქალთა მოძრაობამ პირველად თავი იჩინა განათავისუფლებელ მოძრაობის დროს. ამერიკის განთქმულ რევოლუციაში დედაკაცს დიდი წილი უდევს. რევოლუციის გადავების შემდეგ, როდესაც დაიწყო ხანა აღორძინებისა და სახელმწიფოს მოწყობისა, ქალები არ დაივიწყა მხოლოდ ნიუ-ჯერსის შტატმა, რომელმაც საერთო წარმომადგენელთა არჩევაში დედაკაცსაც ისეთივე უფლებები მიანიჭა, როგორიც მამაკაცს ჰქონდა. სხვა შტატები ასე შორს არ წავიდნენ და ცოტადენ რეფორმებით ჩააჩუმეს ამერიკელი ქალები. მხოლოდ ეს იყო დროებითი ჩაჩუმება, ვინაიდან ქალთა მოძრაობა ამერიკაში შემდეგაც არ დამცხრალა. გამუდმებულ ბრძოლით ამერიკელმა ქალმა მე-XIX საუკუნეში ისეთი უფლებები მოიპოვა და იმდენად გაიუმჯობესა თავისი მდგომარეობა, რომ ევროპიელი ქალი გაცილებით შორს ჩამორჩა მას და დღესაც ვერ დასწევია თავის ამხანაგს*).

სამწუხაროდ, ადგილი ნებას არ გვაძლევს დაწვრილებით განვიხილოთ დედაკაცის შოქალაქობრივი უფლებანი, რომელნიც შესამჩნევად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან სხვა და სხვა სახელმწიფოებში. მარტო გერმანიის კანონმდებლობამ შეიმუშავა ასამდე მაგალითი ქონებრივ ურთიერთობისა მეუღლეთა შორის. საზოგადოდ შეიძლება ითქვას, რომ წარსულ საუკუნის მეორე ნახევრის დამდეგამდის დედაკაცი გათხოვების შემდეგ ჰკარგავდა ყოველგვარ უფლებას. იმ დროს ინგლისში ქმარი და ცოლი იურიდიულ ერთეულს წარმოადგენდენ. ქმარს ნება არ ჰქონდა ცოლისთვის ეჩუქებინა რამე, ან რაიმე ხელშეკრულება დაედო მასთან, რადგან თავის თავთან

ხელშეკრულების დადება არ შეიძლებაო. თუ ქალი გულისხმობდა მის ვალს დაიდებდა, გათხოვების შემდეგ ის ვალდებული იქნებოდა გაესტუმრებინა. ერთის სიტყვით ცოლის პიროვნება იურიდიულად გაუქმებული იყო ქმრის უფლებებით. შემდეგში, 1870 და 1882 წლების კანონებით, დედაკაცის მდგომარეობა ინგლისში არსებითად შეიცვალა. ის კანონები, რომელნიც დედაკაცის უფლებებს ზღუდავდენ, თანდათან გააუქმეს და ქმარიანი დედაკაცი ქმრის მზრუნველობისგან გაანთავისუფლეს. საგულისხმო ის არის, რომ დედაკაცი არა თუ გაანთავისუფლეს, — ქმართან შედარებით, უპირატესობის მქონეც გახადეს. მაგალითად: თუ გასათხოვარმა ქალმა ვალი დაიდო, გათხოვების შემდეგ მისი ქმარი მოვალეა ეს ვალი გაისტუმროს. ამავე დროს თუ ქმარს ვალი დაედო, მევალე იმის ცოლის ქონებას ხელს ვერ ახლებს, თუნდაც დამტყიცდეს, რომ ვალი ოჯახის საჭიროებისთვის იყო აღებული, მაშასადამე, ცოლიც სარგებლობდა ნასესხით.

ასევე შესამჩნევი ცვლილებები მოხდა ამერიკისა, ავსტრალიისა, კანადისა, შვეიცარიისა და იტალიის დედაკაცთა მდგომარეობაში. უკანასკნელ 50 წლის განმავლობაში ყველგან დიდი ნაბიჯი წარსდგა წინ დედაკაცმა და შესამჩნევად გაუმჯობესდა თავის სასარგებლოდ კანონები შესახებ ქონებრივ ურთიერთობისა მეუღლეთა შორის.

ავიტაცია დედაკაცის პოლიტიკურ უფლებების შესახებ ყველაზე ადრე ისევ ინგლისში დაიწყო. 1867 წელს ინგლისის პარლამენტი განიხილა ქონ სტიუარტ მილლის მიერ შეტანილი წინადადება ქალთა პოლიტიკურ უფლებების შესახებ და 196 ხმის უმეტესობით წინამდებე 73 ხმისა უარჰყო იგი. 1892 წელს პარლამენტი ხელმეორედ განიხილა ეს საკითხი და ისევ უარჰყო ქალთა უფლების გაფართოვება, მაგრამ ქალთა მოძხრე აღმოჩნდა 179 კაცი, წინააღმდეგი კი მხოლოდ 202. 1897 წელს პარლამენტი მესამედ დაუბრუნდა ამ საკითხს. კანონპროექტის ხელმეორედ გადასინჯვის დროს უმეტესობამ 71 ხმით მიიღო ბილიი, მაგრამ, სხვა და სხვა მიზეზების გამო, კანონპროექტის მესამედ წაკითხვა არ მოხდა და ბილიი კანონად ვერ გადაიქცა. ინგლისელი ქალი დღესაც მონაწილეობას არ იღებს საპარლამენტო არჩევნებში, მაგრამ სხვა გვარად სასოფლო, სამოქალაქო და საგრაფოების არჩევნებში იგი მამაკაცთან გათანასწორებულია. მას მინიჭებული აქვს აქტიური და პასიური საარჩევნო უფლება, ე. ი. შეუძლიან აირჩიოს და არჩეულ იქნას. ექვს გარეშეა, რომ დღეს თუ ხელ ინგლისელი ქალი პოლიტიკურად ყოველ მხრივ გაუთანასწორდება მამაკაცს და პარლამენტში ისეთსავე ძალას მოიპოვებს, როგორიც დღემდის მამაკაცებს ეკუთვნოდა.

ამ მხრით ინგლისს არც ნორვეგია ჩამორჩება. ნორვეგიელ ქალს შეუძლიან მონაწილეობა მიიღოს მრავალ სამოქალაქო და საზოგადოებრივ დაწესებულების არჩევნებში. პარლამენტმა რამდენჯერმე განიხილა საკითხი შესახებ იმისა, რომ დედაკაცსაც მიეცეს უფლება პარლამენტის (სტორტინგის) არჩევნებში მონაწილეობის მიღებისა და ხმის უმეტესობით დაადგინა დედაკაცის და მამაკაცის პოლიტიკურ უფლებების გათანასწორება, მაგრამ ეს გადაწყვეტილება კანონად ვერ გადაიქცა, რადგან ნორვეგიის კონსტიტუციით ასეთ საკითხის გადასაწყვეტად საჭიროა პარლამენტის 2/3 — ის თანხმობა.

ამ საქმეში საფრანგეთი და გერმანია ძალიან ჩამორჩენ ინგლისსა და ნორვეგიას. გერმანიაში კანონით დედაკაცს პოლიტიკურ კრებებსა და მიტინგებზე დასწრებაც კი აკრძალული აქვს.

* ქალთა მოძრაობის შესახებ ამერიკაში იხილეთ ამ წლის „ივრია“ № 1 „დედაკაცი ამერიკის შეერთებულ შტატებში“.

ქალთა უფლებების გაფართოების მხრივ ყველა ქვეყნებს წინ გაუსწრო ავსტრალიის ფედერაციამ: 1893 წელს ავსტრალიის ქალებმა პირველად მიიღეს მონაწილეობა პარლამენტის წევრთა არჩევნებში და პირველადვე აჯობეს მამაკაცებს: არჩევნებს დაესწრო ქალების 90%, ხოლო მამაკაცებისა 70%. საგულისხმო ის არის, რომ ქალების მონაწილეობამ არჩევნებში არაფრით არ შესცვალა ავსტრალიის პოლიტიკური ცხოვრება და ოთხჯერ მომხდარი არჩევნები (1893, 1896, 1899, 1902 წ.) იმავე ლიბერალურ მთავრობის სასარგებლოდ გადავდა, რომელმაც პოლიტიკური თანასწორობა მიანიჭა ავსტრალიის ქალებს. 1900 წელს, როდესაც ავსტრალიის კოლონიებმა ფედერაცია შეადგინეს, ქალებს, საფედერაციო დეპუტატების გარდა, საფედერაციო სენატის წევრთა არჩევნის უფლებაც მიეცათ. ასე გადაწყვიტა საერთო ქალთა პოლიტიკურ უფლებების შესახებ თანამედროვე სახელმწიფოთა შორის ყველაზე უფრო დემოკრატიულია ავსტრალიამ.

მ: ს.

„საფუძვლო“ შიში.

ქუთაისის რკინის გზის სადგურის მე II კლასის ბუფეტში თავი მოეყარა რამდენიმე მგზავრს, რომლებიც ჩვეულებრივად არ ფულფულბდნენ, ბარჯს არ დასტრიალებდნენ და არ ხმაურობდნენ. მიდი-მოდიოდნენ მოღუშული სახეებით, ლაპარაკობდნენ დაბალის ხმით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, გაბმულ მასლაათს სრულიად ერიდებოდნენ.

დარბაზში ქალებისა და მამაკაცების ორივე საპირფარეშო საესე იყო ხალხით. განიერსა და რბილს, შავი ტყავით გადაკრულ სავარძელში ერთმანეთზე მიჯუჯუკუკუ რაპდენიმე მგზავრი და ეჭინათ, ზოგნი სკამებზე სცილობდნენ დაეძინათ, მაგრამ ვერ ახერხებდნენ.

ღამის ორი საათი იყო. მგზავრები, ეტყობოდათ, არ ფიქრობდნენ არც ქალაქში წასვლას და არც რკინის გზით სადმე გამგზავრებას. რას ნიშნავდა ეს გარემოება?

ყველა იქ დარბაზში მყოფნი მოვიდნენ ამ სადგურზე ღამის მატარებლით, ხოლო ქალაქში არ შეეძლოთ წასულიყვენ, რადგან ალყა შემორტყმულ ქალაქის წესები იყო გამოცხადებული და საღამოს 6 საათის შემდეგ არავის არ შეეძლო ქუჩაში გავლა, ვისაც არ უნდოდა სიკვდილი ან პოლიციის ღამის გათენება. ამიტომ ნება-უნებურად მგზავრებს უნდა გაეთენებინათ სადგურზე და, ვისაც ძილი მოერევოდა, ხმელს სკამზე უნდა თვლიონა ვაი-ფავლახითა და გაქვივრებით.

გრძელს მაგიდას აქა-იქ მისხდომოდნენ სხვა და სხვა ტანისამოსში გამოწყობილი ქალები და კაცები და ზოგი ჩაისა სვამდა, ზოგი უკვე წაკითხულ გაზეთს კითხულობდა, ზოგიც მაგიდაზე იდაყვ-დაყრდნობილი სთვლიდა. არავინ არავის წინაშე ბოდიშს აღარ იხდიდა და ცდილობდა როგორმე თვითონ მოხერხებულად მოეკალათნა, ძილი მოეხერხებია და, რამდენადაც კი შესაძლებელი იყო, ღამე მოსვენებით გაეტარებია.

ქალები ვერ შერიგებოდნენ ამ გარემოებას, ერთს ალაგს ვერ ისვენებდნენ, ავზნისობდნენ და უკმაყოფილო კილოთი ხმა დაბლა რაღაცას ბუტუნებდნენ. ბოლოს ერთმა მათგანმა, რომელსაც მხარზე სამოგზაურო „საკ-ვოიაჟი“ ჰქონდა გადაგდებული, ვედარ მოითმინა და ხმაშალოდ დაიწყო საყვედურები, რომ საპირფარეშო ოთახში „ვიდაცვებმა“ დაიჭირეს ადგილი და გემრიელად დაიძინეს, ისინი კი უნდა ისხდნენ

მთელი ღამე სკამებზე და თვალის ვერ მოხუკონ. შემდეგ მიუბრუნდა გვერდზე მჯდომს გამხდარს, ოდნავ დაღრმავდა თულ კაცს და გაკაპასებით უთხრა:

— მე ჯერაც ვერ გამიგია, როგორ წამომიყვანე ამ მატარებლით? იცოდი, რომ ქუთაისში ღამე მოდიოდა, იცოდი, რომ აქ ალყა შემორტყმულ ქალაქის წესები იყო შემოღებული და მაინც წამომიყვანე!

— გეუბნები, ქალო, რომ აზრად არ მამივიდა, —დამნაშავის, უკმაყოფილო კილოთი უპასუხა იმან და ისევ გაზეთს დააქვერდა, —აბა, როგორ მოვიფიქრებდი, რომ სადგურიდან სახლში ან სასტუმროში ვერ მოვახერხებდით წასვლას.

— როგორ მოვიფიქრებდი! —გააჯავრა კილოში ქალმა, —უნდა გეფიქრა! უნდა ახლა ასე გავატაროთ მთელი ღამე!

კოლ-ქმრის „ჩუბმა“ ცოტა არ იყოს გამოაფხიზლა იქ მყოფი მგზავრები და საშუალება მიეცათ ცოტა ხნით გული გაერთოთ, მაგრამ „ჩუბები“ მალე შეწყდა და ყველამ ძილისაგან ისევ თავის ქინდერა დაიწყო.

ქალაქიდან არავითარი ხმაურობა არ მოდიოდა, თითქოს ყველაფერი ღრმა ძილს მისცემია, ან ყველა სულიერი ამოხოცილაო. დრო გამოშვებით ახლოს ისმოდა მხოლოდ ორთქლმავალის წივილი და კახაკების ხმაურობა, რომლებიც იქვე, სადგურზე, ვაგონებში ცხოვრობდნენ.

გავიდა კიდევ ერთი საათი. ჩამიჩუმიც აღარ ისმოდა. უეცრივ კარები საშინელის ბრახუნით გაიღო. ყველა იქ მყოფმა თავები მალა აიღეს და შეშინებული თვალები კარებს მიაპყრეს. დარბაზში შემოვიდა სამი ჩოხიანი, მხარზე თოვ გადაგდებული კახაკი. ეტყობოდათ, ძალზე მთვრალე იყვნენ, რადგან ფეხებს ურევდნენ, ერთმანეთს აწყდებოდნენ და ხმა მალა, მაგრამ გაუგებრად ლაპარაკობდნენ.

ისინი ცოტა ხანს შეჩერდნენ კარებში, მიბნედილი თვალები მოავლეს იქ მყოფთ და ბარბაცით გაემართნენ ბუფეტისკენ, სადაც სხვა და სხვა ბოთლებითა და საქმელებით საესე დაზგაზე სთვლიდა თვით ბუფეტის პატრონს.

კახაკები მიაწყდნენ დაზგას და გაჩერდნენ. რაღაც გადავარდა და წკრიალი გაიღო, მას მოჰყვა უშვერი ლანძღვა კახაკისა

გონება დაბნეული ბუფეტის პატრონი ზეზე წამოვარდა და დაფაცურდა, მზად იყო ყოველივე მათი ბრძანები აესრულებია.

— ღვინო! —დაიღრიალა ერთმა მათგანმა და დაზგას, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, მუშტი დაჰკრა.

პატრონი აკანკალებულის ხელით უსხამდა ღვინოს. მგზავრთ ძილმა გადაუარა, თვალები მოეწმინდათ და შეშინებულის სახით, გაყურებულნი თვალს ადევნებდნენ მათ მოქმედებას-

კახაკები აკანკალებულის ხელით იღებდნენ ღვინით სავსე ჭიქებს, სანამ პირამდე მიიტანდნენ, აქცევდნენ, ხელებსა და ტანისამოსზე იღვრიდნენ, ცარიელ ჭიქებს დაზგაზე ბრახუნით სდებდნენ.

— დაახი კიდევ, ეშმაკის კერძო!

დრო გამოშვებით ისინი გადახედავდნენ ხოლმე მგზავრებს. მაშინ მგზავრები თავს გვერდზე მიიღებდნენ და ძირს დახრიდნენ ხოლმე.

ბუფეტის პატრონი ყოველის ღონისძიებით ცდილობდა ესიაშვებინა, არ ზოგავდა ძვირფას სასმელებს, მაგრამ დაუპატიჟებელი სტუმრები ყოველ სიტყვას ზედ უშვერი ლანძღ-

ვას ურთავდენ. ბოლოს ერთმა მათგანმა დაუწყო ყვირილი მებუფეტეს:

— შენ რევოლუციონერებს ხელს აფარებდი, განა? აქ მიტინგებს მართავდი, არა? აი შე... ამ სიტყვებით თოფი გადმოიღო და კონდახი მოუღერა, მაგრამ ბუფეტის პატრონი დაიკუწა და დახვას ამოეფარა. კონდახი მოხვდა ბოთლებს და ზრიალი მოიღო. მეორე შემოქნევასე პატრონი გავარდა უკან კარებში და მიიშალა. კახაკებმა, ზოგმა სამი, ზოგმა ოთხი მაგარ სასმელების ბოთლები ჩაიწყვეს ჯიბეებში და ბარბაცით კარში გავიდნენ.

მათი გავსლა იყო კარებში და მგზავრებმა ენა ამოიდგეს. ასტყდა ლაპარაკი და ხმაურობა. ყველა აღშფოთებული იყო ნანახით და აღელვებულის ხმით ერთმანეთს ლაპარაკს აღარ აკლიდენ.

- რა უბედურებაა! ეს ხომ სიმხეცეა?!
- სრული თვითნებობაა!
- თავს არიან გასულნი!
- კანა შესაძლებელია ასეთი აღვირ-წახსნილობა.

ყველაზე მეტად ცხარობდა მხარზე „საკ-ვოიაჟი“ გადაღებული ქალი:

— ალბად უფროსებმა არ იციან, რა სისაძაგლეს ჩადიან მათი ხელქვეითები. ეს ნამეტანია, არ გვეყოფა, რომ დატუსაღებული ვართ ამ ოთხ კედელს შუა და მთელი ღამე ტანჯვით უნდა გავატაროთ, — იძულებულნი ვართ ამ საზიზარ სცენებსაც ვუყუროთ!

მოლაპარაკებთან ჩვიდა ბუფეტის პატრონი და ლაპარაკში ჩაერია:

— ეს მესამე თვეაჩა მდგომარეობაში ვარ, დაღვეით დალონ, რამდენიც უნდათ, — როგორ დაფუშლი, — მაგრამ ყველაფერს ამტყვევენ, აღარასფერი არა შემარჩინეს რა, ქიქები აღარ მაქვს რომ, მგზავრებს მიუტანო.. დაითვრებიან, რევოლუციონერებს ისერიან, აი შეხედეთ, ქერი მთლად დახვრეტილია. — ბუფეტის პატრონი მაიხხედა მალა და მიუ შვირახელი მგზავრებს წერტილებზე, რომლებიც თეთრად შეღებულ ქერზე შავად მოსჩანდენ.

კარები კადევ გაიღო, ბარბაცით შემოვიდა ერთი კახაკი უამხანაგებოდ და ისევ ბუფეტისაკენ გაეპარათა, მაგრამ „საკ-ვოიაჟიანმა“ ქალმა აღარ დააცადა, წინ გადაეღობა და შეაჩერა.

— სად მიხვალ? მთვრალი ხარ, წადი დაიძინე! — გაჯავრების კილოთი დაუწყო ქალმა. რად გეაწუხებთ? სირცხვილი არ არის, ითვრებით, სისაძაგლეს ჩადიხართ! მე ვიცნობ თქვენს უფროსებს, აი ხვალვე ვნახავ და ყველაფერს ვიტყვი, ყველაფერს!..

კახაკი ერთს ალაგას ქანაობდა და ქალის ლაპარაკს დაქვეტილის თვლებით უგდებდა ყურს. ბოლოს, როდესაც ქალმა ლაპარაკით გული ჰოიოხა, კახაკმა სთქვა: — აა, თქვენც აგრე? მაშ კარგი! ამ სიტყვებით გატრიალდა და ჩქარის ნაბიჯით კარში გავიდა.

ქალმა და დანარჩენმა მგზავრებმა თვალი გადადენეს კახაკს შემდეგ ერთი ერთმანეთს შეხედეს. კახაკის მუქარა კარგს არაფერს მოასწავებდა, ყველას შიში აეძრა გულში და დამნაშავეს მტრულის თვალთ შეხედეს. — ყველა უბედურება

ქალიდან წარმოსდგება! გაიფიქრეს მამაკაცებმა რამ უნდათ თვალს არ აშორებდენ.

ყველა გრძობდა, რომ რალაც საფრთხე მოელოდა, მაგრამ, რაში გამოიხატებოდა იგი, არავინ იცოდა

ღრო გადიოდა. მყუდროებას არაფერი არღვევდა, მგზავრები თან და თან დამშვიდდენ, ისევ ისე მიუსხდენ მაგიდას და ისევ ისე თვლენა დაიწყეს.

უცბად რალცამ იქეჭა. მგზავრები დაფთებულნი წამოცვიდენ ზეზე და კარებს მიაჩერდენ. მათ წინ დაეხატათ შემდეგი სურათი: კარებში იღვა შუა ტანის სქელი კაცი, რომელსაც კილებ გახსნილი ახალუხა ეცვა, უკან მოსდევდა რამდენიმე კახაკი. ცალ ხელში რევოლვერი ეჭირა, ცალი ხელით კარებს მიყრდომოდა და მოღუშულის, სასტიკის სახით მგზავრებს ათვალიერებდა.

მგზავრებს შიშით პირები დაეღოთ, თვალები გასდიდებოდათ და ერთს ადგილს უძრავად იდგენ.

აფიცერმა წამოსდგა წინ ორი ნაბიჯი, გაიქიმა, როგორც გაიქიმება ხოლმე მამალი, როდესაც „იყილიყო“-ს დაძახებას დაეპირება, და მძლავრის რიხიანის ხმით დაიძახა: — Смирнаа!

დარბაზში ადამიანი აღარ ჩანდა, ზოგი მაგიდის ქვეშ შედგრა, ზოგი სკამისა, ზოგიც პირდაპირ იატაკზე განართხა. რამდენიმე ქალს გული შეუწუხდა და სკამზე გადაესვენა.

— ხა, ხა, ხა, ხა, ხა! გაღიხარხარა ავიკერმა, რევოლვერი დაუშვა, წელში ჩაიკეცა და მხლებლებს მიუბრუნდა.

— Хватить! пойдемъ, братцы! — ამ სიტყვებით აფიცერი გატრიალდა და თან კახაკებიც გაჰყვენ.

მგზავრები გონს მოვიდენ და ქალების მობრუნებას მიჰყვენ ხელი .. სე. ყაფანია.

რედაქტორი ფ. გოგინიშვილი
გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

მოითხოვეთ ნამდვილი
„ოქტობრინი“ მ. პ. ლემბეშვილა

ეს წამალი სრულიად აქრობს რამდენსამე ღღეში ძველს ბებერას და მეტ-ხორცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტოკეტი უნდა ჰქონდეს, მთავრობისაგან დამტკიცებული, № 22473.

იყიდება ტფილისში — სააფთიაქო საქონლის კავკასიის სავაჭრო ამხანაგობასა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში. (წლ.)